

Taide osana elämää

Luonnon ja paikkojen merkitys Elga Sesemannin elämässä ja taiteessa vuosina 1960–2007

Elina Jalo

Pro gradu -tutkielma

Kulttuurihistoria

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Lokakuu 2023

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Filosofian maisteri, kulttuurihistoria

Elina Jalo

Taide osana elämää. Luonnon ja paikkojen merkitys Elga Sesemannin elämässä ja taiteessa vuosina 1960–2007.

65 s.

Tutkielmassani tarkastelen Elga Sesemannin (1922–2007) taidetta ja elämää. Elga Sesemann on tullut tunnetuksi 1940-luvulla ekspressionistina. Hänen uransa kesti koko hänen elämänsä ajan ja hän oli monipuolinen taiteilija. Tutkimuskysymykseni on millaisen merkityksen luonto ja paikat saavat Elga Sesemannin elämässä ja taiteessa? Ja miten luonnon ja paikkojen vaikutus tulevat taiteessa esille? Erityisesti keskityn taiteilijan uran loppupuolelle vuosiin 1960–2007, joita ei ole vielä ennen lähemmin tutkittu. Tarkastelen, miten Sesemannin taiteessa nousevat esille erilaiset paikat, ympäristöt ja kuvaukset luonnosta ja millaisen kuvan ne antavat taiteilijasta.

Keskeisimpänä aineistona tutkielmassa on runokokoelma *Sade kirjoitti lyijykynällä* (2002). Taiteilija on kirjoittanut runokokoelman ollessaan 80-vuotias, jolloin runojen aiheissa näkyy eletty elämä ja merkitykselliset asiat elämässä, kuten luontosuhde sekä paikkana Ruovesi. Runojen lisäksi aineistoissani on taiteilijan kirjoittama muistelmaromaani *Kuvajaisia: erään omakuvan taustamaisemaa* (1959). Teoksessa taiteilija on kirjoittanut muistoja lapsuuden ajaltaan. Muistoissa esille nousevat lapsuudessa tärkeät paikat ja henkilöt. Tarkastelussa on myös muutamia taideteoksia, joissa esiintyy samoja piirteitä kuin runoissa ja muistelmaromaanissa. Lisäksi keskeisiksi lähteiksi muodostuvat kaksi Elga Sesemannin haastattelua, lehtiartikkelit sekä näyttelyesite. Haastatteluissa ja lehtiartikkeleissa, jossa taiteilijaa on haastateltu, pääsee taiteilijan oma ääni esille. Lähteet muodostuvat monesta osasta ja luovat moninaisen kokonaisuuden, joiden kautta tarkastelen kuvaa siitä, miten taiteilija on kuvannut maailman ympärillään ja mitkä aiheet nousevat merkityksellisiksi.

Näkökulmani aiheeseen on kulttuurihistoriallinen. Keskityn siihen, miten runoissa, taiteessa ja muissa lähdeaineistoissa näkyvät paikat sekä tietyt aiheet, kuten taiteilijan luontosuhde. Lähestymiseni aiheeseen on elämäkerrallinen, sillä tutkin henkilöä ja hänelle merkityksellisiä asioita elämässä. Esille nousee myös vahvasti taiteilijan luontosuhde, joka on myös yksi tapa tutkimuksessa lähestyä tutkimuskysymystä. Luonnon, paikkojen ja ympäristön merkitykset tarjoavat ainutlaatuisen tulokulman tutkia taiteilijan taidetta sekä elämää. Lisäksi esille nousevat muistot sekä niiden toistuvuus sekä esittäminen taiteessa. Pohdin muistojen problematiikkaa ja miten elämän varhaisemmat vaiheet vaikuttavat ja pysyvät mukana taiteessa ja elämässä.

Runoissa taiteilija palaa hänelle tärkeisiin paikkoihin ja ympäristöihin. Lisäksi luonto merkittävässä asemassa taiteessa elämän kuvauksissa. Elga Sesemannin taideteokset, runot ja niissä ilmenevät muistot muodostavat jonkinlaisen kuvan siitä, millainen ihminen teosten takana on ollut ja kuinka hän on tulkinut paikkoja ja luontoa ympärillään. Mielenmaiseman voisi ajatella rakentuvan kaikesta siitä, mitä hän on kokenut elämänsä aikana ja sitä voi taiteen kautta yrittää tavoittaa. Taiteilijan teokset ovat kuin eri hetkien ”kohtauksia”, jotka yhdessä muodostavat kuvan taiteilijan elämästä.

Avainsanat: kulttuurihistoria, taidehistoria, runo, taideteos, luonto, ympäristö, paikat, taiteilija, elämäkerrallisuus, muistot, taiteilijuus

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
1.1	Tutkimuskysymys ja tausta	5
1.2	Aineistot ja menetelmät	7
1.3	Tutkimuskenttä, keskeiset käsitteet ja tutkimusetiikka	13
2	Paikka ja ympäristö	19
2.1	Tienhaaran lapsuudenkoti	19
2.2	Ruoveden ateljeekoti metsän keskellä	25
3	Taiteilijan suhde luontoon	33
3.1	Romantisoitu ja hengellinen luonto	33
3.2	Elämän kiertokulku	40
3.3	Omakuvan maisema ja surrealismi	45
4	Lopuksi	54
	Lähteet	58

1 Johdanto

1.1 Tutkimuskysymys ja tausta

Taiteilija Elga Sesemann kuvasi usein haastatteluissaan, kuinka taide on erottamaton osa hänen elämäänsä. Hän kuvasi taiteen olevan tapa jäsenellä elämysten, havaintojen ja tunnelmien ilmaisua.¹ Elga Sesemann tunnetaan suomalaisena taiteilijana, joka teki läpimurtonsa 1940-luvulla.² Hän oli taiteilija koko elämänsä ajan ja maalaustaiteen lisäksi taiteilija myös kirjoitti jonkin verran.³ Käyn ensin läpi Sesemannin taustaa, jonka jälkeen esitän tutkimuskysymyksen ja avaan tutkimuksen rakennetta.

Elga Charlotte Sesemann (28.03.1922–21.01.2007) oli suomalainen taiteilija, joka tunnetaan 1940-luvun ekspressionistina ja koloristina. Sesemannin käytti monipuolisesti erilaisia tyylejä ja tekniikoita taiteessaan. Taide muuttui vuosikymmenien varrella, mutta myös samoja aiheita nousi ajoittain esille. 1960-luvulla ja sen jälkeisillä vuosikymmenillä Sesemannin teoksista löytyy surrealistisia piirteitä. Taideteoksissa on myös luonnon symboleita ja muistoja menneestä elämästä. Taiteilija on kirjoittanut runokokoelman sekä muistelmaromaanin kaltaisen novellin, jotka täydentävät taideteoksien aiheita.

Sesemannin äidillä Olgalla ja isällä Edgarilla oli lähes samat sukujuuret, sillä he olivat serkuksia. He olivat saksalaissyntyisistä viipurilaisperheistä. Sesemannin suku oli melko tiivis ja ihmiset läheisiä toisilleen. Sesemann vietti lapsuutensa Tiehaaran esikaupungissa, joka sijaitsi noin kuuden kilometrin päässä Viipurista. Tienhaarassa Sesemannin perhe asui pellavaöljytehtaan huvilassa.⁴

Sesemannin sukutaustaa voisi kuvailla kosmopoliittiseksi. Alue, jossa he asuivat, oli rajaseutua, jossa erilaiset kulttuurit kohtasivat. Siellä yhdistyivät pietarilainen-, tsaarivenäläinen-, suomalainen sekä skandinaavinen kulttuuri. Sesemann osasikin puhua jo nuorena saksaa, venäjää, ruotsia ja suomea. Erilaisten kulttuurien vaikutusten lisäksi Sesemannin suvussa oli monia taiteilijoita, yrittäjyyttä sekä akateemisesti koulutettuja. Lukeminen, kiinnostus tieteestä, tekniikasta, taiteesta ja musiikista oli suvussa ja perheessä

---

¹ Elga Sesemannin haastattelu 30.01.1998.

² Sinisalo 2003, 38.

³ Elga Sesemannin haastattelu 30.01.1998.

⁴ Parland 1991, 181 ja elgasesemann.com.

tavanomaista.⁵ Nämä lähtökohdat mahdollisesti rohkaisivat myös Elga Sesemannia seuraamaan omia mielenkiinnonkohteitaan ja myöhemmin suuntautua taiteilijan uralle.

Talvisodan alkaessa vuonna 1939 Sesemann lähti äitinsä ja siskonsa kanssa evakkoon kohti Helsinkiä. Seuraavana vuonna Sesemann aloitti Suomen taideakatemian koulussa. Hän kuitenkin vaihtoi pian Helsingin Vapaaseen Taidekouluun, jota kävi vuodet 1943–1944. Taideakatemiassa hän tapasi tulevan miehensä Seppo Näätäsen (1920–1964), jonka kanssa avioitui vuonna 1945.⁶ Aluksi pariskunta asui Helsingin Kulosaarella, ja myöhemmin 1940-luvun loppupuolella he muuttivat Ruovedelle, jonne pariskunta rakensi ateljeekodin Elkalan järvenrantaan. Ruovedellä he asuivat ja maalasivat yhdessä, ja heillä oli myös muutamia omia sekä yhteisiä näyttelyitä. Seutu oli ennestään tuttu Näätäselle, joka oli Tampereen suunnalta kotoisin.⁷

Sesemann matkusti puolisonsa kanssa Intiaan vuonna 1964 tämän sairastuttua syöpään. Näätäsen sisko toimi Intiassa lähetyssaarnaajana, mikä vaikutti päätökseen matkan määränpäästä. Näätänen menehtyi matkalla syöpään. Matkan jälkeen Sesemann palasi Suomeen. Tämän jälkeen taiteilija asui kesät Ruovedellä ja talvet Helsingissä. Sesemann työskenteli ahkerasti ja teoksia eri vuosikymmeniltä kertyi paljon. Aiheet ja tekniikat muuttuivat uran aikana, mutta tietyt aiheet ja paikat säilyivät mukana nousten aina uudestaan esille. Vuoden 1995 jälkeen taiteilija ei silmävaivojen vuoksi enää maalannut, mutta hän ilmaisi itseään kirjoittamalla ja julkaisi runokokoelman ollessaan 80-vuotias.⁸ Tämä runokokoelma onkin yksi keskeinen lähdeaineisto tässä tutkimuksessa.

Viime vuosina tutkimuksellinen kiinnostus Sesemannia kohtaan on kasvanut. Sesemannin töitä on mainittu monissa julkaisuissa sekä teoksia on ollut esillä näyttelyissä.⁹ Itse kiinnostuin Sesemannista muiden modernien naistaiteilijoiden kautta. Esillä on nostettu yhä enemmän naistaiteilijoita ja heidän elämäntarinoitaan, kuten Ellen Thesleff, Helene Schjerfbeck tai Greta Hällfors-Sipilä. Olen tutustunut heidän ja monien muiden taiteilijoiden taiteeseen sekä elämäntarinoihin. Monia moderneja naistaiteilijoita on jäänyt kirjoittamatta historiaan, miesvaltaisen näkökulman vuoksi. Elga Sesemann nousi kiinnostavaksi henkilöksi tutkimuksen kannalta naistaiteilijoiden joukosta. Hänen työnsä ja elämäntarinansa herättivät

---

⁵ Keskitalo 1997, 3 & Parland 1991 185–186.

⁶ Keskitalo 1997, 32.

⁷ Elga Sesemannin haastattelu 30.01.1998.

⁸ elgasesemann.com.

⁹ elgasesemann.com. & Ateneum.fi.

tunteita. Etenkin taiteilijan luonto suhde sekä mielikuvituksen ja todellisuuden käsitys vaikuttivat hyvin kiinnostavilta. Näistä aiheista lähdin rakentamaan tutkimuskysymystä.

Tutkimuskysymykseni on millaisen merkityksen luonto ja paikat saavat Elga Sesemannin elämässä ja taiteessa? Ja miten luonnon ja paikkojen vaikutus tulevat esille taiteessa?

Tarkasteluni kohdistuu tutkimaan vuosiin 1960–2007 sijoittuvaa Sesemannin taiteellista tuotantoa ja elämää. Tein tämän aikarajauksen, sillä taiteilijan uran loppupuolen teoksia ei ole vielä tarkemmin tutkittu, etenkin runokokoelmaa *Sade kirjoitti lyijykynällä* (2002).

Runokokoelma on tärkein aineisto tutkimuksessa ja syvennyksen tarkastelemaan sitä lähemmin. Runot sekä muut aineistot, kuten haastattelut, taideteokset, muistelmaromaani, näyttelyesite sekä lehtiartikkelit, antavat erityisen tulokulman taiteilijan luonto- ja paikkasuhteiden tarkasteluun.

Tutkimuksessani nousee esille muutamia eri teemoja, joiden kautta lähestyn tutkimuskysymystä. Ensimmäisessä käsittelyluvussa otan tarkastelun kohteeksi kaksi Elga Sesemannin elämässä keskeistä paikkaa. Tarkastelen lapsuudesta kumpuavia muistoja ja miten taiteilija on kuvannut ja muistellut paikkoja, lapsuuden kotia, ihmisiä sekä ympäristöä. Tämän jälkeen tarkastelen kuinka Ruovesi paikkana ja sen luonto näkyvät taiteessa ja vaikuttivat taiteilijan elämään. Toisessa käsittelyluvussa tartun siihen, millainen suhde taiteilijalla on luontoon ja kuinka se tulee esille. Sivuan myös hengellisyyttä, joka ilmenee luonnon symboliikassa. Lisäksi keskeisiksi aiheiksi nousevat aika ja sen kuvaukset, mitkä nekin ovat usein ilmaistu symbolisesti luonnonkiertokulussa. Viimeisenä pohdin taiteilijan käsityksiä ja esityksiä elämästä, jota tulkitsen hänen taiteensa ja kirjoitusten kautta. Esille nousevat unet ja olemassaolon pohdinta, myös surrealismi ja kuolema ovat mukana tässä tarkastelussa. Nämäkin aiheet linkittyvät Sesemannille tuttuihin paikkoihin, luontoon sekä muistoihin. Lopuksi teen yhteenvedon ja pohdin tutkimustuloksia. Seuraavaksi avaan tutkimuksessani käytettyjä aineistoja sekä menetelmiä, joilla lähestyn tutkimuskysymystä.

1.2 Aineistot ja menetelmät

Taiteilijan tuotanto on kokonaisuudessaan laaja ja moninainen ja sieltä löytyisi paljon kiinnostavia teoksia tutkimuskysymykseni kannalta. Olen kuitenkin joutunut rajaamaan aineistoja, tutkielman laajuuden vuoksi. Sesemann on kirjoittanut kaksi kirjallista julkaistua teosta, ja niitä erityisesti olen lähtenyt tutkimaan. Taiteilijan kirjoittamaa runokokoelmaa ei

ole ennen tutkittu ja se antaa kiinnostavan, uuden ja ainutlaatuisin tulokulman tutkimukseni aiheisiin. Lisäksi aineistona olen käyttänyt kahta eri haastattelua Sesemannista, lehtiartikkeleita, muistelmaromaania, taiteilijasta koottua sivustoa, taideteoksia sekä näyttelyesitettä. Etenkin haastatteluissa on tullut esille, miten Sesemannin taideteokset ja kirjoitukset ovat toistensa jatkeita, ja miten niissä esiintyy samoja aiheita sekä muistoja menneisyydestä.¹⁰ Myös lehtiartikkeleiden haastatteluissa on päässyt kuuluviin taiteilijan oma ääni, joka auttaa käsittämään hänen elämänsä sekä aiheita, joita hän taideteoksissaan ja kirjoituksissaan käsittelee.

Tutkimukseni keskeisin aineisto on runokokoelma *Sade kirjoitti lyijykynällä* (2002). Runokokoelmassa esille nousevat paikat, luonto, ajan kulku sekä sen kerroksellisuus, unet ja muistot. Runokokoelmassa esiintyy samanlaisia aiheita kuin Sesemannin muussa taiteessa. Taiteilija on itse todennut, että kirjoittaminen jollain tapaa täydentää maalauksia.¹¹ Kirjoittamisella voi eri tavalla lähestyä samoja aiheita, jolloin mahdollisesti kirjoittamisen luovuus ja erilaisuus täydentävät maalauksia. Maalauksiin voi olla vaikea saada esille kaikkia tunteita, ajatuksia tai aiheita. Kirjoittaessa voi käyttää erilaisia sanoja ja lähestymistapoja samaan aiheeseen, jolloin kirjoitus ja maalaus täydentävät toisiaan ja tulevat lähemmäksi haettua aihetta.

Kirjoituksissa, etenkin runoissa tutkin, mistä Sesemann on kirjoittanut. Mitkä aiheet toistuvat ja mikä kirjoitusten kautta nousee elämässä merkitykselliseksi. Runokokoelma on myös siksi kiinnostava aineisto, sillä taiteilija on kirjoittanut sen ollessaan noin 80-vuotias. Esille voi nousta paikkoja ja aiheita, joista tuntuu tärkeältä kirjoittaa ja jotka ovat elämässä olleet merkityksellisiä.

Runoissa kiinnostavaa on myös niiden esteettinen kirjoitusasu. Runokokoelman runot on kirjoitettu kuin ajatuksen kulkuna. Välillä rivillä on vain sanoa, välillä lyhyitä virkkeitä. Sanoja on kirjoitettu isoilla ja pienillä kirjaimilla. Välillä kirjainten, sanojen ja lauseiden väliin on jätetty rakoja, jolloin runon rytmi ja esitystapa muuttuvat. Runojen tauot ja välit ovat merkityksellisiä runoissa, ja voivat muuttaa sen sisältöä sekä tulkintaa. Olen kirjoittanut runot nyt ilman välejä ja taukoja, joten ne hiukan poikkeavat alkuperäisestä kirjoitusasustaan. Lauseet olen kuitenkin laittanut aina omalle rivilleen, niin kuin runoissakin on kirjoitettu. Tutkimuksessa näkökulmani kannalta on olennaisempaa keskittyä runoissa sanojen ja

---

¹⁰ Elga Sesemannin haastattelu 30.01.1998.

¹¹ Elga Sesemannin haastattelu 1990.

lauseiden sisältöihin. Käsittelinkin runoissa esille nousseita aiheita tutkimuskysymykseni kannalta. Esimerkiksi luonto ja aika nousevat aiheina esille runoissa. Runojen esteettinen ulkomuoto tekee runokokoelmasta omanlaisensa taideteoksen.

Taiteilijan kirjoittamat runot nousevat keskeiseksi aineistoksi. Runot eivät kuitenkaan ole aina helposti tulkittavia, vaan niissä voi olla ajatuksia, joihin on vaikea tarttua. Runo on kokonaisuudessaan kuin ajatus. Runo on monitasoinen ja monipohjainen ajatus eli merkityskokonaisuus, jota hallitsee sisäinen välttämättömyys ja logiikka. Ainuttakaan yksityiskohtaa ei voida muuttaa muuttamatta tuota ajatusta ja sen laatua. Runoa voi tutkia, vertailla ja yhdistää, kunnes runon ainesosat ovat järkevästi tasapainoissa ja runon sisältö avautuu. Runokuva on todellisuuden tulkinta.¹² Sesemannin kirjoittamat runot ovat toisiaan lennokkaita ja vaikeastikin tulkittavissa. Niistä pystyy kuitenkin havaitsemaan paikkoja ja aiheita, jolloin sisältöä pystyy tulkitsemaan.

Sesemann on kirjoittanut myös lapsuudestaan muistelmaromaanin *Kuvajaisia- erään omakuvan taustamaisemaa* (1959). Teosta voisi nimittää myös novelliksi tai kirjaksi, mutta mielestäni muistelmaromaani on kuvaava, sillä teos etenee muistojen ja lapsuuden tarinoiden ja tapahtumien mukana. Muistelmaromaani *Kuvajaisia* on katsaus taiteilijan lapsuudesta. Se on taiteellisella otteella kirjoitettu moderni teos, jossa ei ole selkeää juonta, vaan se etenee ajatuksesta ja aiheesta toiseen. Muistelmaromaani on mielikuvituksellinen kertomus, perustuen tositapahtumiin. Siinä saa käsityksen millaisena Sesemann kokee lapsuutensa ja mitä muistoja sieltä välittyvät. Lapsuus on Sesemannille tärkeä ja hän onkin haastattelussa kuvannut katsovansa elämää kuin lapsuuden talon ikkunasta.¹³ *Kuvajaisia* muistelmaromaani on tutkielman kannalta keskeinen aineisto, jonka kautta pääsen tarkastelemaan taiteilijan lapsuuden ympäristöä, lapsuutta ja muistoja sekä niiden vaikutusta myöhemmin hänen elämäänsä. Lapsuus vaikuttaa omakuvan ja identiteetin muodostumiseen sekä omakuvaan myöhemmin. Lisäksi muistelmaromaanin, kuten aikalaikirjallisuuden yleensäkin, voi nähdä aikansa aatteiden, ajatusten ja ilmiöiden kuvaajana.¹⁴

Tärkeä aineisto on kaksi haastattelua. Ensimmäinen haastattelu on vuodelta 1990, jossa haastattelijana on Lea Keskitalo. Haastattelun kesto on noin 44 minuuttia ja siinä ehditään käymään läpi joitakin tärkeitä aiheita taiteilijan elämässä. Toinen haastattelu on kestoaltaan

---

¹² Viksten 1971. 11 ja 32.

¹³ Elga Sesemannin haastattelu 30.01.1998.

¹⁴ Helminen 2014, 188.

pidempi, lähes neljän tunnin mittainen, jolloin tässä haastattelussa tulee käsiteltyä laajemmin erilaisia aiheita. Tämä toinen haastattelu on vuodelta 1998. Haastattelijana siinä on kirjailija Juha Ilvas ja haastattelu kuuluu kuvataiteen keskusarkistoon. Kummatkin haastattelut ovat kansallisgallerian kokoelmissa ja kävin kuuntelemassa ne Kiasman kirjastossa.

Haastatteluissa Sesemann kertoo taiteestaan ja avaa niiden aiheita. Näin voi päästä jälleen vähän lähemmäs taiteilijan ajatuksia ja miten hän on elämänsä kokenut. Myös haastatteluissa nousee esille tutkimuskysymykseni kannalta tärkeitä aiheita ja ne täydentävät käsitystä taiteilijasta. Haastatteluissa keskitytään tiettyihin aiheisiin ja kysymyksiin, joten täytyy myös ottaa huomioon se, mitä mahdollisesti jää sanomatta. Lisäksi haastatteluissa käsitellään aiheita eri ajoilta elämässä, jolloin keskeiseksi muodostuvat myös muistot ja muistamisen problematiikka.¹⁵ Tätä problematiikkaa pohdin lisää myöhemmin.

Otin myös muutaman maalauksen tutkimuksessa tarkasteluun, koska usein maalauksissa esiintyy samoja aiheita kuin kirjallisissa teoksissa. Teoksissa *Elkala* (1975)¹⁶ ja *Nimetön teos* (1974)¹⁷ aiheet liittyvät Ruoveteen ja niissä nousevat esille ympäristöön liittyviä aiheita sekä symboliikkaa. Myös teoksessa *Ruovesi* (1948)¹⁸ pohdin Ruovedeltä tehdyn maisemamaalauksen merkitystä. Teoksia tutkiessa pidän mielessä, että teokset ovat koko ajan suhteessa niitä ympäröivään tilaan. Aikalaiskontekstin lisäksi ajallisuus merkitsee sitä, että merkitykset kerrostuvat ja muuttuvat ajan kuluessa.¹⁹

Aineistoina käytän myös muutamia sanomalehtiartikkeleita *Ruoveden sanomista* sekä *Aamulehdestä*. Lehtiartikkeleissa on kirjoitettu arvioita Elga Sesemannin näyttelyistä ja teoksista. Osa lehtiartikkeleista on löytynyt kansalliskirjaston digitaalisista aineistoista, ja osan olen löytänyt Ruoveden paikallislehden aineistoista, jotka löytyivät sähköisestä arkistosta. Kummassakin käytin taiteilijan nimeä hakusanana. Lisäksi lehtiartikkeleista löytyi muutamia Sesemannista kirjoitettuja haastatteluja, jolloin taiteilijan oma ääni pääsee esille. Kiinnostavan kurkistuksen taiteilijan ja tämän puolison ajatuksiin saa matkakertomuksesta, jonka he ovat kirjoittaneet Intian matkastaan. Matkakertomus on julkaistu *Aamulehdessä* vuonna 1964 ja käsittelen sitä lyhyesti 3.1. kappaleessa. Sanomalehtiartikkeleiden lisäksi olen tutkinut tarkemmin näyttelyesitettä, jossa kerrotaan taiteilijasta pääpiirteittäin sekä siitä, miten

---

¹⁵ Elga Sesemannin haastattelu 30.01.1998.

¹⁶ Kuva 1.

¹⁷ Kuva 2.

¹⁸ Kuva 3.

¹⁹ Saarikangas 1999, 7–8.

taiteilijapariskuntaa muistellaan ja mitä Sesemannin taiteesta on Ruoveden yhteisössä ajateltu.²⁰

Elga Sesemannin sisarentyttäret Helene ja Charlotte Leschen ovat koonneet nettisivuston elgasesemann.com. Sivustolle on koottu laajasti Sesemannin taideteoksia, luonnoksia, kirjallisuutta sekä tietoa hänen elämästään. Sivusto on tukenut tutkielman tekemisessä. Nettisivustolla on nähtävillä monia eri maalauksia eri vuosikymmeniltä. Lisäksi sivustolla on runsaasti valokuvia, joita erityisesti Elga Sesemannin isä Edgar sekä aviopuoliso Seppo Näätänen ovat ottaneet. Sivustoa tutkiessa, kuten myös muissa aineistoissa, tulee kuitenkin pitää mielessä lähdekriittisyys. Sivusto on Sesemannin läheisten tekemänä ja heillä voi olla erilainen, tuttavallinen lähestymistapa taiteilijaan. Sivustoa kootessa on pitänyt tehdä valintoja, kuten mitä kerrotaan ja miten tai jääkö jotain mahdollisesti kertomatta. Lisäksi nettisivu ei aukottomasti kata koko Sesemannin tuotantoa, vaikka siellä hyvin laajasti onkin teoksia ja tietoa saatavilla. Sesemannin teoksia on paljon myös yksityisomistuksessa.²¹

Lähestymistapani tutkimuksessa on elämäkerrallinen. Tutkin eri lähteiden kautta, miten taiteessa luontokäsitykset sekä paikat nousevat esille ja merkityksellisiksi. Elämäkerrallinen näkökulma on tutkimuksessa mukana, sillä taiteessa Sesemann käsittelee aiheita ja paikkoja elämästään. Erityisesti kiinnitän huomioita taiteilijan uran loppupuoliskoon, jossa esille nousevat muistot sekä elämässä tärkeiksi muodostuneet paikat ja aiheet. Henkilöön keskittyvässä tutkimuksessa on aina kyse paitsi itse henkilöstä myös ajasta ja ympäristöstä, jossa tämä eli ja vaikutti. Kyse on myös siitä, miten ympärillä oleva todellisuus puolestaan vaikutti tutkittavan yksilön toimintaan.²² Elämäkerran voidaan ajatella olevan jonkun tai joidenkin laatima esitys henkilön elämästä.²³ Tutkimukseni on yksi esitys ja näkökulma Elga Sesemannin elämästä, sen pohjalta mitä aiheita hänen teoksissaan esiintyy ja miten niitä tulkitsen.

Kiinnostus yksilöä koskevaan historian tutkimukseen on kasvussa. Yksilöiden kautta on mahdollista kyseenalaistaa totuttu näkemys historiasta, keskittyminen yksilöihin voi avata uudenlaisen tutkimuskentän avaamisen, sillä kaanonien taakse on jäänyt paljon tutkimatonta.²⁴ Taidetta voi tutkia itsessään, mutta kiinnostava näkökulma ja myös tässä

---

²⁰ Näyttelyesite näyttelystä: Elga Sesemann 5.-17.7.2022.

²¹ elgasesemann.com ja Elga Sesemannin haastattelu 30.01.1998.

²² Harmainen & Pollari 2014, 267.

²³ Hakosalo & Jalagin & Junila & Kurvinen 2014, 8.

²⁴ Leskelä-Kärki & Sjö 2022, 52.

tutkimuksessa keskiössä on se, mitä taideteoksen takana on. Miten historia ja ihmiset eletty elämä vaikuttaa ja näkyy taiteessa. Sesemannia tutkiessa tulee esille, miten yksilön kautta taiteessa ja kirjoituksissa näkyvät ajan luontokäsitykset sekä miten eri paikat on eri aikana käsitetty. Näin saa aivan uuden näkökulman Sesemannin taiteeseen ja elämään. Keskiössä ei ole vain taiteelliset teokset ja niistä kumpuavat aiheet, vaan myös paikat, ympäristöt ja elämä niiden taustalla. Uudenlainen näkökulma antaa monipuolisemman kuvan ajasta ja miten aika, paikat ja ympäristö on vaikuttanut taiteeseen ja taiteilijaan. Näkökulma on erilainen, mitä taidetta tai taiteilijaa tutkiessa yleensä lähestytään. Tutkimuksessani kulttuurihistoriallinen lähestymistapa luo luontosuhteen sekä elämäkerrallisuuden kautta uuden, kiinnostavan ja moninaisen näkökulman Sesemannin tutkimiseen.

Kulttuurihistoriallisuus moninaistaa tulokulmaa tutkimuksessa ja syventyy aiheisiin ja taiteilijaan ja hänen elämäänsä. Henkilöä tutkittaessa ei voi toisesta löytää koskaan koko totuutta, vaan on voi tehdä erilaisia tulkintoja, kertomuksia ja representaatioita hänestä.²⁵ Ihminen luo elämäänsä ja ymmärtää sosiaalista olemistaan, persoonaansa, rakentamalla merkityksiä ja subjektiivista identiteettiään niissä diskursiivisissa yhteyksissä, joissa hän elää.²⁶ Siksi lähdin tarkastelemaan taiteilijan elämää eri paikkojen kautta ja pohdin, mitä eri paikat, luonto ja aika ovat vaikuttaneet ja millaisen suhteen Sesemann on niihin elämänsä aikana rakentanut. Samalla tutkimuksessa muodostuu paikkojen kautta käsitys siitä, millainen taiteilija Sesemann on ja millaisia käsityksiä hänellä on ollut.

Historioitsija Barbara Caine on huomauttanut että, aina on kirjoitettu elämäkertoja, mutta hiljattain on alettu pohtia myös laajemmin elämäkertatutkimuksen tekemisen tapoja. Lisäksi ne muokkaavat ihmisen historiakäsityksiä.²⁷ Professori Brian Roberts taas tuo esiin kirjassa *Biographical Research* (2002) biografian vahvuuksia. Hän esittää, että biografiasta tulee keino ymmärtää henkilökohtaisen kytköksiä laajempiin konteksteihin.²⁸ Elämä on yksi historiallisen tutkimuksen kohteista, yksi tapa komplisoida tapahtumia ja problematisoida vallitsevia käsityksiä.²⁹ Yksilöä voi tutkia sijoittaen hänet laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin ja pohtia miten aika on vaikuttanut hänen elämäänsä.

---

²⁵ Florin 2014, 28–29.

²⁶ Margadant 2000, 1–32.

²⁷ Caine 2010, 123.

²⁸ Roberts 2002, 18–19.

²⁹ Florin 2014, 28.

Myös kulttuurihistorioitsija Maarit Leskelä-Kärki nostaa esille, kuinka elämätarina on ikään kuin muotokuva. Elämäkerta on tapa muistaa, tapa hahmotella ihmisen inhimillistä tapaa olla, niin suhteessa itseensä kuin muihin ihmisiin ja ympäristöön. Elämäkerta on tapa muistaa ja tutkia elämää. Se on samalla valhetta ja totta. Elämäkerran voi kirjoittaa yhä uudestaan ja kuten kaikki kirjoittaminen sekin on sidottu kirjoittamishetkensä kontekstiin, aikaan, joka määrittää mitä voimme kertoa ja miten.³⁰

Elämäkerta tutkimus on saanut myös uusia muotoja. Postmoderni ”uusi elämäkerta” korostaa ihmiselämän sirpaleisuutta ja identiteetin monimuotoisuutta sekä elämän rakentumista niin teksteistä, kuvista kuin esineistäkin.³¹ Lisäksi tuoreessa elämäkertatutkimuksessa yhteisöllisyys, sosiaaliset verkostot ja pyrkimys nähdä yksilö kokonaisvaltaisemmin osana laajempaa sosiaalista ja kulttuurista yhteisöään ovat nousussa.³² Elämä ei ole koskaan kokonaan kerrottavissa, vaan se koostuu vaihtuvista näköaloista, muuttuvista suhteista ja erilaisista tilanteista, jotka muokkaavat yksilön persoonaa.³³ Sesemannin kohdalla käsittelen, kuinka elämä ja sen eri aiheet on esitetty taiteessa eri paikkojen ja luonnon kautta. Miten nämä Sesemannin ympärillä olevat paikat ja luonto ovat muodostuneet hänen elämässään merkityksellisiksi ja keskeisiksi. Aineistojen pohjalta muodostuu käsitys taiteilijasta ja sen kautta rakentuu yksi näkökulma ja tarina hänen elämästään. Elämäkerta tutkimuksessa voi tehdä monia tulkintoja ja tämän tutkimuksen näkökulma on vain yksi tapa tarkastella ja tulkita Sesemannin elämää.

1.3 Tutkimuskenttä, keskeiset käsitteet ja tutkimusetiikka

1900-luvun alkupuolella naistaiteilijat puuttuivat Suomen taiteen kuvasta lähes kokonaan. Kuitenkin moni nainen oli silloin taiteilija ja tuli myöhemmin tunnetuksi.³⁴ Modernit naistaiteilijat ovat nousseet vähitellen suosituiksi tutkimusaiheiksi niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa. Historiantutkimus on ollut muutoksessa ja voidaan havaita selvä muutos 1960-luvulla, jolloin nostaa päätään uudenlainen sosiaali- ja kulttuurihistoria. Tähän kytkeytyvät vahvasti postkolonialismi, feminismi, queer ja sukupuoli. Huomio kiinnittyy nyt

---

³⁰ Leskelä-Kärki 2017, 8–9.

³¹ Immonen 2014, 152.

³² Leskelä-Kärki 2014, 317.

³³ Leskelä-Kärki 2014, 319–320.

³⁴ Konttinen 2017, 6.

siihen, kenen historiaa kerrotaan ja näin myös yksilö korostuu.³⁵ Suomalainen taidehistoriankirjoitus on vasta 1970-luvulla alkanut tosissaan puhua ja nostaa esiin naistaiteilijoita nimenomaan taiteilijoina. Läheskään kaikki eivät ole vielä saaneet ansaitsemaansa paikkaa tutkimuksen kentällä, vaikka osa naistaiteilijoista onkin jo vakiinnuttanut asemansa suomalaisen kuvataiteen kaanonissa.³⁶

Suomessa naistaiteilijoita on tutkittu melko paljon. Tärkeänä henkilönä tällä tutkimuskentällä nousee taidehistorioitsija Riitta Konttinen, joka on kirjoittanut useita naistaiteilijoihin liittyviä kirjoja ja tutkimuksia. Lisäksi muun muassa Hanna-Reetta Shjerck, Tutta Palin ja Salla Leponiemi ovat tutkineet naistaiteilijoita. Naistaiteilijoiden lisäksi monesta historian naisista on tehty elämäkerrallista tutkimusta. Historiankirjoituksessa on tullut yhä suosittumaksi tutkia naisia ja historiaa heidän näkökulmistaan.

Elga Sesemannista on tehty aiemmin muutama tutkimus. Tuorein näistä on Rosa Huupposen pro gradu -tutkielma *”Kaikki tämä on ollut eikä tule koskaan enää. Sitä on vaikea ajatella.”: omaelämäkerrallisuus, eksistentialismi ja moniaikaisuus kuvataiteilija Elga Sesemannin tuotannossa* (2021). Huupponen lähestyy Sesemania elämäkerrallisella otteella, mutta taidehistoriallisesta näkökulmasta. Huupponen tutkii taiteilijan omakuvia ja ottanut tutkimukseen teoksia melko pitkältä aikaväliltä, alkaen vuodesta 1940. Myös Lea Keskitalo on kirjoittanut Sesemannista pro gradu -tutkielman: *Sesemannin 1940–1960-lukujen taide ja suhde vitalistiseen taidekäsitteeseen* (1997). Keskitalon tutkimus on myös taidehistoriallinen, mutta siinä on lisäksi käytetty materiaalina haastatteluja, joissa Keskitalo on itse haastatellut Elga Sesemania. Lisäksi Kirsi Hyvärinen on tehnyt proseminaarisesitelmä työn: *Elvi Maarni ja Elga Sesemann: kahden naistaiteilijan ensiesiintyminen 1940-luvulla ja romanttismystinen taide* (2000). Tutkimuksen lisäksi Sesemann esiintyy useissa artikkeleissa, joissa aiheena ovat modernistiset naistaiteilijat ja taide.

Rosa Huupposen, Lea Keskitalon sekä Kirsi Hyvärisen tutkimuksissa pääpaino on ollut Elga Sesemannin kuvallisissa teoksissa ja ajallisesti uran alkupuolella. Aiemmat tutkimukset ovat enemmänkin keskittyneet taidehistoriallisiin näkökulmiin, ja niissä keskiössä on taiteen analyysi. Itse keskityn tutkimaan Sesemannin uran loppupuoliskon taidetta vuosilta 1960–

---

³⁵ Caine 2010, 123.

³⁶ Schreck 2017, 76.

2007. Esille kuitenkin nousee myös muistoja koko taiteilijan elämän ajalta ja siten myös samoja teemoja, kuin aikaisemmissa tutkimuksissa.

Näkökulmani tutkimuksessa on kulttuurihistoriallinen. Lähestyn taiteilijaa ja hänen elämäänsä eri näkökulmasta. Tutkin, miten taiteen kautta esille tulee Sesemannin elämä ja miten eri paikat ja luonto suhteet siinä näkyvät. Keskeiseksi tulevat siis paikat ja luonto taideteosten taustalla. Miten taiteesta voi tulkita, miten taiteilija on elämänsä käsittänyt ja miten ympäröivä maailma on tähän vaikuttanut. Luontosuhde on uudenlainen tapa lähestyä Sesemannin elämää ja hänen taidettaan. Näissäkin kulttuurihistoriaa voi lähestyä eri näkökulmista ja erilaisten aiheiden kautta. Vaikka tarkastelee taiteilijaa ja taidetta, lähtökohta on enemmänkin luonnossa, paikoissa ja elämässä.

Kulttuurihistorioitsijat Otto Latva ja Maarit Leskelä-Kärki ovat lähestyneet taiteilija Tove Janssonia luontosuhteen ja paikan kautta teoksessa *Meri ja Tove. Elämää saaristossa* (2022). Kirja on tuore teos, joka lähestyy taiteilijaa kiinnostavasta näkökulmasta. Ympäristö saaristo, meri ja luontosuhde ovat kirjan keskeisiä aiheita.³⁷ Myös tässä tutkielmassa painottuvat paikat, ympäristö ja luontosuhde, jotka tulevat esille Sesemannin taiteessa. Keskityn paikkoihin ja luontoon, jotka olivat taiteilijan elämässä keskeisiä ja tärkeässä roolissa. Esille haluan nostaa myös tutkija Leena Rossin, joka on pioneereja kulttuurihistorian kentällä ja tutkinut myös maalarin Frans Lindin luonto- ja ympäristösuhdetta. Hän tarkastelee maalarin suhdetta luontoon ja kulttuuriympäristöön sekä avaa moninaisesti ympäristö käsitettä.³⁸

Sesemannin töitä on ollut esillä viime vuosina monissa taidenäyttelyissä, kuten Ateneumissa *Taiteilijoiden Ruovesi-* näyttelyssä 15.11.2019-26.1.2020, Turun taidemuseossa 10.6.2022-28.8.2022 näyttelyssä *Moderni nainen*, Heikki ja Iris Asunto ateljee Ruovedellä 3.7.2022-17-7.2022 näyttelyssä *Elga Sesemann 100 vuotta* ja Kumu Art Museum of Estonia Tallinnassa 6.12.2019-26.4.2020. Myös Sesemannin oli eläessään mukana monessa näyttelyssä ja hänen töitään on ollut esillä niin Suomessa kuin ulkomaillakin.³⁹ Näkyvyyttä on ollut ja kiinnostus taiteilijaa kohtaan on noussut. Näyttelyt, joissa Sesemannin töitä on esille liikkuvat usein tiettyjen teemojen ympärillä, kuten nais- tai modernististaiteilijat tai paikkojen, kuten Ruoveden.

---

³⁷ Latva & Leskelä-Kärki 2022, 9–12.

³⁸ Rossi 2015, 3–7.

³⁹ elgasesemann.com ja ateneum.fi.

Modernismin miesvaltaisuus johtuu taiteen kaanonista, jossa modernin taiteen luojat ovat pääasiassa miehiä. Sukupuolten välinen ero oli sosiaalinen, taloudellinen ja subjektiivinen.⁴⁰ Kaikki nämä vaikuttivat siihen, miten naiset maalasivat ja kokivat modernin taiteen vuosisadan vaihteessa.⁴¹ Taidehistorioitsija Griselda Pollockin mukaan taidehistorian diskurssiin kirjoittautunut ”neutraali” taiteilijan käsite sisältää jo itsessään oletuksen sukupuolesta. ”Suuren taiteilijan ja ”neron” käsitteet on ymmärretty hyvin maskuliinisina.⁴² Lisäksi taidehistorioitsija Tutta Palin nostaa esille, kuinka taidehistoriassa keskiössä on ollut usein taiteilijan julkinen henkilö ja teokset, kun taas menneisyydessä elänyt ihminen, yksilö, jää tavoittamatta.⁴³ Sesemannin taidearvosteluihin, etenkin uran alkupuolella, vaikutti se, että hän oli nainen. Naisia arvioitiin tiukemmin ja vasta myöhemmin on alettu tarkastelemaan naisten ja miesten taidetta samalla tasolla.⁴⁴ 1800-luvun loppupuolella taas yleistyi taiteessa taiteilijan yksilöllinen kanta, ja mitä taiteilija taiteella viestittäisi. Yksilön sisäisyyden korostuneisuus taiteilijan maailmantulkinnassa sai 1880–1890-luvuilla nimen symbolismi.⁴⁵ Myös Sesemannin taiteessa on havaittavissa symbolisia piirteitä, ja näiden kautta hän on mahdollisesti tulkinnut ympäristöään. Myös yksilökeskeinen maailmankuva kulkee mukana 1900-luvulla ja Sesemanninkin taiteesta voi nähdä sen, kuinka hän maalasi ja kirjoitti itselle tärkeistä aiheista ja sisäisestä maailmastaan.

Tutkimuksessani käsittelen paikkoja, jotka ovat tärkeitä Sesemannille. Käyn seuraavaksi läpi muutaman käsitteen, jotka avaavat mitä paikan, tilan ja ympäristön käsitteillä käsitan tässä tutkimuksessa. Taidehistorioitsija Kirsi Saarikangas on pohtinut tilan ja ympäristön käsitteitä ja merkityksiä. Hän on esittänyt, että rakennettu ympäristö on eletty tai sosiaalisesti tuotettu tila, se on moninainen kokemusten ja merkityksien kenttä.⁴⁶ Tilan moninaisuus ja ajan kerroksellisuus tulevat ilmi myös Sesemannin taiteessa. Tilaan ja ympäristöön on yhdistetty erilaisia kokemuksia ja merkityksiä. Tilan voi ymmärtää myös eri tavoin ja myös tutkimuksessani se ilmenee monimuotoisena. Ranskalainen historioitsija Pierre Nora selittää tilan käsitteellä olevan kolme ulottuvuutta. Paikka saa materiaalisen, symbolisen sekä funktionaalisen merkityksen. Ensimmäinen viittaa sen konkreettiseen ilmenemiseen, toinen kuviteltiin tilaan ulottuvuutena ja kolmas abstraktimpana, tilaan vaikuttamiseen ja

---

⁴⁰ Pollock 1989, 67.

⁴¹ Keskitalo 1997, 27.

⁴² Keskitalo 1997, 28

⁴³ Palin 2013, 37–49.

⁴⁴ Karjalainen 2010, 18, 29 ja 70.

⁴⁵ Schreck 2017, 73.

⁴⁶ Saarikangas 1999, 12.

hallinnointiin liittyvinä käsitteinä.⁴⁷ Sesemann taiteessa esille nousee usein kuvitellut tilat ja niiden esittäminen taiteessa. Lisäksi paikkoihin ja tiloihin liittyy erilaisia symbolisia merkityksiä. Ajatus siitä, että paikka ja tila ovat monimerkityksellisiä ja kerroksellisia käsitteitä, kulkee mukana läpi tutkimuksen.

Ympäristö on terminä monikäyttöinen ja -merkityksellinen. Eri paikoissa vallitseva ympäristö vaikuttaa itse paikkaan, jolloin nämä käsitteet ovat tutkimuksessani hyvin lähellä toisiaan, mutta tarkoittavat vähän eri asiaa. Ympäristö tavallisesti ajatellaan materiaaliseksi, luonnolliseksi tai rakennetuksi, se sopii hyvin kuvaamaan myös sosiaalisia suhteita.⁴⁸ Ympäristö syntyy, kun ihmiset jäsentävät omaa toimintaansa ajallispaikallista kehystä. Ympäristö ei siis ole ensisijaisesti tilallinen entiteetti, joka sijaitsee ihmisen ympärillä ja ulkopuolella, vaan merkityksiä luovan subjektin kanssa vuorovaikutuksessa olevien toimijoiden, voimien ja tilojen kokonaisuus.⁴⁹ Luonnon kulttuurinen tulkinta ja arvottaminen sekä niistä kumpuavat käytännöt rakentuvat historiallisesti ja varioivat sekä kulttuurien välillä että niiden sisällä.⁵⁰ Maisemalla tarkoitetaan aluetta tai fyysistä ympäristöä, ja sanaan liitetään attribuutteja sen mukaan, millaisesta miljööstä on kysymys.⁵¹ Myös maisema käsite nousee esille eri paikkoja tarkastellessa.

Kulttuurihistorioitsija Leena Rossi on kirjoittanut ympäristö suhteesta ja nostanut esille että, ympäristösuhde ole vain yhden henkilön, vaan se liittyy hänen sosiaaliseen yhteisöönsä sekä kulttuurinsa traditioihin, niihin merkityksiin, joita on ympäristölle annetta. Yksilöllä itsellään suhde ympäristöön on elettyä, usein tiedostamatonta, kun taas kulttuurihistorioitsijan tehtävä on tehdä siitä esillä ”oleva”. Tavoittaakseen tuon suhteen tutkijan on pyrittävä katselemaan sekä yksilön ympäristösuhdetta että ympäristöä myös yksilön näkökulmasta.⁵²

Ympäristö on aina ihmisen ympäristö. Ihminen on ympäristönsä keskipiste ja ympäristön voidaan ajatella olevan hänen toimintojensa kehys. Ympäristö on se osa maailmaa, jonka kanssa ihminen on vuorovaikutuksessa. Ihminen hahmottaa, kokee, tulkitsee ja arvottaa ympäristön. Miljöö saa merkityksen ihmiseltä.⁵³ Ympäristö, jonka ihminen kokee ympärillään, on aina omanlainen ja aikaansa sidoksissa. Tämä tulee ottaa huomioon myös

---

⁴⁷ Nora: *Entre Mémoire et Histoire. Le problématique des lieux*, 1984.

⁴⁸ Knuutila & Piela 2014, 7.

⁴⁹ Tarkka 2014, 34.

⁵⁰ Tarkka 2014, 39.

⁵¹ Rossi 1995, 180.

⁵² Rossi 1995, 185 ja 188.

⁵³ Rossi 1995, 176.

tarkastellessa Sesemannia ja hänen kauttaan välittyviä käsityksiä ympäristöstä. Vaikka pääasiassa keskityn tutkimuksessa paikkoihin, niin niidenkin ympärillä oleva ympäristö ja ympäristöön vaikuttavat seikat on otettava huomioon. Tämän pyrin tuomaan esille kontekstoimalla tutkimuksen aiheita isompaan kuvaan ja yrittämällä hahmottaa millainen maailmankuva ja aika on vallinnut tutkimukseen määritetyssä aikaikkunassa. On kuitenkin vaikea hahmottaa täysin, millainen aikakausi on ollut. Tulkinnat on tehtävä meidän ajassamme katse menneisyyteen päin, jolloin tulkinta muodostuu tässä ajassa. Pysin kuitenkin ottamaan huomioon monipuolisesti erilaisia aikalaisaineistoja ja siten avartamaan sen ajan ympäristön käsityksiä.

Tutkimuksessani käytän Elga Sesemannista hänen sukunimeään. Vaikka tutkimuksen myötä hänestä on tullut itselle jollain tasolla tuttu henkilö, en silti tunne taiteilijaa henkilökohtaisesti. Lisäksi tutkimuksessa tulee ottaa huomioon, ettei taiteilija ole enää itse elossa. Taideteosten, runojen, lehtiartikkeleiden, haastatteluiden ja kirjallisten lähteiden kautta pääsee tarkastelemaan Sesemannin tuottamaa taidetta ja siten voi päästä lähemmäs hänen havaintojaan ja näkemyksiään. Kuitenkin taiteesta tehdyt tulkinnat ovat omiani ja monia muitakin tulkintoja ja lähestymistapoja on olemassa.

Tutkijana tehtäväni on kertoa menneisyyden ihmisestä häntä kunnioittaen, mutta tieteellistä kriittisyyttä kadottamatta.⁵⁴ Jokainen voi tehdä taiteesta omia tulkintoja. Tulkintoihin vaikuttaa aika, jossa elämme ja sen hetkinen tietämys aiheesta. Tutkimuksessa pyrin tekemään tulkintoja lähdeaineistojen perusteella, jotka ovat Sesemannin oma tekemiä. Käytän myös aikalaislehtiartikkeleja sekä näyttelyesitteitä lähteinä, jotka osaltaan laajentavat kuvaa taiteilijasta ja maailmasta, jossa hän on elänyt. Tämä pitää myös tiedostaa ja käsitellä aineistoja kriittisesti.

---

⁵⁴ Leskelä-Kärki 2014, 322–323.

2 Paikka ja ympäristö

2.1 Tienhaaran lapsuudenkoti

Tässä luvussa keskityn siihen, miten Elga Sesemannin lapsuus ja lapsuuden paikat nousevat esille hänen taiteessansa ja vaikuttivat taiteilijaan. Lapsuuden ympäristöä tarkastellessa kiinnitän huomiota paikkoihin, jotka muodostuvat kodista ja ympäristöstä.

Muistelmaromaanissa esille nousseet lapsuuden paikat ja tietyt elementit toistuvat Sesemannin taiteessa yhä uudestaan. Tämän ovat myös huomanneet Keskitalo ja Huupponen pro gradu- tutkielmissaan.⁵⁵ Muistelmaromaanissa *Kuvajaisia- erään omakuvan taustamaisemaa* (1959) Sesemann kuvaa muistojaan lapsuudesta sekä paikkoja ja ihmisiä lapsuutensa ajalta ja ympäristöstä. Jo muistelmaromaanin nimen perusteella voi päätellä teoksen kertovan, kuinka taiteilijan omakuva on lapsuuden miljöössä alkanut muodostumaan. Muistelmaromaanissa Sesemann käyttää kieltä rytmikkäästi, lapsuuden muistikuvia käyttäen, mikä tuo esiin avantgardistisen luomisen lähtökohdan, jota hän sovelsi myös maalatessaan.⁵⁶ Muistot ja ajatukset lapsuudesta ovat kirjoitettu muutaman vuosikymmenen jälkeen tapahtumista, jolloin muistot ovat saattaneet muuttua tai niihin on voinut tulla myös uudempia ajatuksia sen hetkisestä kirjoitushetkestä.⁵⁷ Muistelmaromaani on yksi tapa tarkastella Sesemannin lapsuutta. Sen perusteella voi kuitenkin huomata kuinka lapsuus ja sieltä kumpuavat paikat ja muistot ovat vaikuttaneet taiteilijaan vielä vuosikymmenienkin jälkeen.

Koti käsitteenä kattaa maiseman, materiaalisen paikan ja ihmissuhteet, sosiaalisen ympäristön ja on siksi liikkuva ja rajoiltaan epämääräinen tila, jonka merkityksiä ei voi kiinnittää selkeästi määriteltäviin tai samoina pysyviin piirteisiin. Koti on haastava käsite tarttua, sillä se saa maantieteellisiä, kulttuurisosiaalisia ja tunteellisia painotuksia. Kodilla on keskeinen sija minuuden tilallisessa ja ajallisessa artikulaatiossa. Kodit ovat kiintopisteitä ja eräänlaisia muistojen varastoja.⁵⁸ Kotiin liittyy monenlaisia muistoja ja varsinkin lapsuuden muistot voivat olla hyvinkin mieleenpainuvia ja merkityksellisiä myös myöhemmin. Lapsuuden kotiin liittyy usein monia muistoja, jolloin voidaan ajatella myös kotiin liittyvän vahvasti muistoja. Sesemann on myös itse korostanut kasvuympäristön merkitystä.⁵⁹ Hän on haastattelussa kuvannut lapsuuden miljöötä omanlaatuiseksi ja kuinka lapsuuden maisemat ovat kuin hänen

⁵⁵ Keskitalo 1997, 7–8 & Huupponen 2021, 79.

⁵⁶ Keskitalo 1997, 31.

⁵⁷ Huupponen 2021, 4.

⁵⁸ Saarikangas 2006, 237–238.

⁵⁹ Ruovesi 14.1.1981. N:o 3. K.M-sela.

mielenmaisemiaan.⁶⁰ Lapsuuden muistoihin liittyivät myös alkava sota, joka toi nuoruuteen omat pelkonsa.⁶¹ Eeva-Liisa Manner kirjoittaa arvostellessaan taiteilijan muistelmaromaania:

Viipurilainen lukija muistaa kyllä pelot ja pahat aavistukset, jotka ainakin hetkittäin loivat kuoleman enteen ja ikään kuin surmasivat värit kaikesta. Elihän Eurooppa sodan varjossa.⁶²

Suomalaisen kulttuurin 1940-lukua on kuvattu kuvataiteen ja myös muiden taiteenlajien pysähtyneeksi välivaiheeksi tai katkokseksi. Sota hankaloitti elämää ja etenkin taiteet jäivät taka-alalle ja vähemmälle huomiolle. Kysymys sodan vaikutuksesta suomalaiseen taiteeseen on monitahoinen, eikä sodan vaikutus voikaan olla yksinkertainen. 1940-luvun taiteessa voi nähdä kärsivän ihmisyyden tai elämän absurdin näytelmän teemoja. Oudon monitulkintaiset asetelmat ja surrealististen unikuvien kaltaiset kuvat kuuluvat ajan taiteen kuvaan.⁶³ Nämä aiheet pysyvät Sesemannin taiteen kuvastossa myös myöhemmillä vuosikymmenillä.

Apeutta ja sisäistynyttä lyyrisyyttä voisikin kutsua nelikymmenluvun muotivirtaukseksi. Ilmiön taustalla voitiin nähdä vaikuttajana sodan koettelemukset ja rauhan tuoma poliittinen epävarmuus.⁶⁴ Myös Sesemannin muistelmaromaanissa löytyy synkkiä puolia, jotka nousevat esille lapsuuden muistoista. Isän varhainen kuolema, sota ja sen myötä irtautuminen lapsuuden turvallisesta miljööstä vaikuttivat taiteilijaan. Sesemann on todennut lastenkammarin ikkunan olevan hänelle ensimmäinen kuin ”ikkuna maailmaan” ja sen takia vaikuttava.⁶⁵ Taiteilijan kohdalla se tarkoittaa tiettyjen lapsuuden kasvuympäristön elementtien, kuten rakennusten, juna-asemien tai puhelinpylväiden ja näiden maisemien jättämiä muistoja. Nämä muistot lapsuudesta pysyvät mukana läpi elämän ja esiintyvät taiteessa ajoittain, vielä runokokoelmassakin on havaittavissa näitä aiheita. Taiteilija on kertonut lapsuutensa maisemista, kuvaten Tienhaaraa suunnattoman rumaksi paikaksi.⁶⁶ Muistot ympäristöstä ovat karuja ja parhaiten paikasta vaikuttaa jääneen mieleen junat ja paikat niiden ympärillä. Koulumatkan maisemat sähköpylväineen ja karujen esikaupunkeineen jättivät taiteilijan mieleen unohtumattomia mielikuvia:

joskus maisema jo minussa, ennen kuin näen sen junaikkunasta. Ei muistikuva, vaan se itse. Näen yhtä aikaa- ne joutuvat päällekkäin ja siitä tulee hyvin

---

⁶⁰ Elga Sesemannin haastattelu 30.01.1998.

⁶¹ Keskitalo 1997, 7.

⁶² Manner ”heijastuksia” KL 6.1.1959.

⁶³ Ojanperä 2016, 195–196.

⁶⁴ Valkonen 1985, 25.

⁶⁵ Ruovesi 28.1993. T.U. 6-3202-4.

⁶⁶ Elga Sesemannin haastattelu 30.01.1998.

voimakas kuva, joka tekee hyvän pahanolon – tai pahan hyvänolon niin etten voi puhua kenenkään kanssa enkä katsoa muuta kuin sitä.⁶⁷

Juna tuntuu olevan läsnä ja maisema on jopa ylitsepääsemätön. Taiteilija elää vahvasti hetkessä, kenties muistot palaavat mieleen ja tekevät näkymästä entistä vaikuttavamman ja pysähdyttävän. Seuraavassa runossa, jonka Sesemann on kirjoittanut vanhemmalla iällä, hän palaa tuttuun aiheeseen, junaan ja sieltä näkyvään maisemaan:

Tänään
meni ohi niin että näin
vain iltajunan valot pimeässä⁶⁸

Lapsuuden ympäristö ja paikat säilyvät mukana taiteilijan elämässä. Paikoilla on erilaisia tulkinnallisia ominaisuuksia, jotka liittyvät niiden historiallisiin ja sosiaalisiin ulottuvuuksiin. Sesemannin taiteessa on havaittavissa paikoista välittynyt tunnelma ja henki. Hän on luonut paikoille identiteetit ja antanut niille merkityksiä. Paikkojen erityisyys syntyy myös niiden koetusta tunnelmasta tai hengestä, jota voidaan luonnehtia myös paikan identiteetiksi.⁶⁹ Paikat voivat olla olemassa ja niissä voi käydä oikeasti tai vain mielikuvituksessa.⁷⁰ Käsitys paikasta voi rakentua muualta omaksutun tiedon ja mielikuvien varaan. Paikka voi olla kadonnut, tavoitettavissa muistelun keinoin tai se voi tarkoittaa ihmisen jokapäiväistä arkista kokemusympäristöä.

Samoin säilyvät myös muistot ympärillä olleista ihmisistä. Sukulaiset olivat osa perhettä ja heidän kanssaan Sesemann vietti paljon aikaa. Lisäksi hänellä oli muutamia ystäviä koulusta.⁷¹ Perhe nousee muistelmaramaanissa tärkeään asemaan ja taiteilija kuvailee monia hahmoja sekä heidän piirteitään ja kuulemiaan tarinoita muistelmaramaanissa. Keskitalo on nostanut esille että, lapsuuden ympäristössä tarinankertojaenon ja muiden sukulaisten, tarinoita kuunnellessa, nuori Sesemann sai perustan taiteelle, jonka lähtökohdat eivät olleet ulkoisen todellisuuden kuvauksessa, vaan tarinoissa, magiassa ja lapsuuden tapahtumissa.⁷² Seuraavassa lainauksessa nousee esille Sesemannin kuvaus Maxim sedästä ja kuinka

---

⁶⁷ Sesemann, 1959, 85.

⁶⁸ Sesemann 2002, 45.

⁶⁹ Enges 2014, 100.

⁷⁰ Elga Sesemaannin haastattelu 30.01.1998.

⁷¹ elgasesemann.com.

⁷² Keskitalo 1997, 8.

ihailevasti hän setäänsä suhtautui: ”Maxim-setä tietää kaiken. Hän istuu ukkosilmalla parvekkeella eikä pelkää yhtään.”⁷³

Lainauksessa tulee esille lapsen ihaileva perspektiivi aikuista kohtaan. Sukulaiset ja lapsuudessa luotu ympäristö vaikuttivat taiteilijaan. Taiteilija oli kotoisin Viipurista, jossa suku piti tiiviisti yhteyttä. Hän on mahdollisesti perinyt tavallista enemmän mielikuvitusta ja siihen on vaikuttanut myös vahvat vaikutteet suvusta ja ympäristöstä nuorena. Sesemannia onkin kuvattu, ainakin yhdessä artikkelissa, ”outo linnuksi”, jota perusteltiin hänen erikoisella taustallaan ja sen vaikutuksella mielikuvitukseen.⁷⁴ Taiteilijalla onkin ollut jo lapsena omalaatuinen tapa tulkita maailmaa ympärillään:

Makuuhuone on sininen. Seinien kukat laskeutuvat lähelle. Ompelukoneella on valkoista kangasta ja kone-koira katsoo ikkunasta tehtaan ikkunoita ja omenapuita, jotka katsovat sisälle. Äidin suusta tulee laulavia sanoja. Välistä hän sulkee huulensa, mutta ääni tulee sitten nenästä. Laulun sisällä on kuvia.⁷⁵

Lainauksen viimeinen lause ”laulun sisällä on kuvia” on kiinnostava, sillä ajatuksessa yhdistyy musiikki, kuvat eli taide sekä myöhemmin kirjoittaminen, kun muisto on kirjoitettu ylös. Ajatukset vaikuttavat kumpuavan lapsuudesta ja sieltä opituista ajattelutavoista sekä -vapaudesta. Sesemann on haastattelussa kuitenkin todennut, ettei ollut lapsena kovin luova, vaan luovuus on päässyt vasta aikuisena valloilleen. Hän kertoo, että hänen siskonsa Nelly oli se, joka keksi ja kertoi tarinoita, joita hän sitten kuunteli.⁷⁶ Ehkä taiteilija on aikuisena osannut palata myös lapsuuden paikkoihin ja muistoihin, esittäen ne luovast. Lisäksi tilan käsitys on mielikuvituksellisesti kuvattu. Huone tuntuu lähes elävältä, kun seinien kukat laskeutuvat lähelle. Kuvaus luo tilasta turvallisen ja tutun. Taiteilijan muistelmaramaanissa nousee esille tilojen kuvailujen lisäksi pohdintaa paikasta, ajasta sekä olemassaolosta:

Ruokasali on väärinpäin ja sata kertaa suurempi kuin oikea, vaikka se kuitenkin mahtuu tuhkakuppiin. Asuisin siinä mieluummin – tai menisin siihen kylään. Pöytäliina on kuin suuri piha, mutta tuhkakuppia ei näy siinä itsessään. Niin kuin minä olen minun takana enkä koskaan näe itseäni.⁷⁷

Sesemann kuvaa vääristyneen kuvan, joka näkyy heijastuksena tuhkakupissa. Tuhkakupin metallissa huone näyttää mittasuhteiltaan erilaiselta. Ajatus on leikkisä ja mielikuvituksellinen. Vaikka tilan kuvaus on realistinen, nousee esille myös surrealistisia

⁷³ Sesemann 1959, 8.

⁷⁴ Ruovesi 22.9.1971. N:o 38.

⁷⁵ Sesemann 1959, 6.

⁷⁶ Elga Sesemannin haastattelu 30.01.1998.

⁷⁷ Sesemann 1959, 17.

piirteitä. Taiteilija kuvaa, kuinka ruokasali on suurempi kuin oikea, mutta silti se mahtuisi tuhkakuppiin. Käsitys tilasta on yhtä aikaa suuri ja pieni, riippuen tarkasteleeko sitä tuhkakuppiin syntyvänä heijastuksena vai huonetta ympärillä. Esille nousee myös vertauskuvallisuutta, jossa arkiesineitä, kuten pöytäliinaa verrataan pihaan. Katkelman viimeisessä lauseessa Sesemann kuvaa, kuinka on aina itsensä takana, eikä voi nähdä itseään. Viittaako tämä mahdollisesti siihen, että taiteilija ikään kuin tarkastelee tilannetta kauempaa, mutta ei kuitenkaan pysty näkemään itseään siinä. Esille herääkin kysymys, onko tämä ajatus syntynyt jo lapsena vai näkeekö Sesemann tilanteen myöhemmin muistellessaan lapsuutta. Lapsuuden muistoja tarkastellessa ei voi aina olla varma, onko kyseessä kirjoitushetkellä oleva ajatuksen juoksu, todellinen tapahtuma tai mahdollisesti muistoon on jälkeinpäin lisätty tai liittynyt jokin tuorempi ajatus. Mahdollisesti kertomuksessa voi sekoittua näitä kaikkia.

Muistojen paikkansapitävyys ja todellisuus täytyy kuitenkin jossain määrin kyseenalaistaa. Tutkija Marja Saarenheimo huomion mukaan muistoja tarkastellessa tulee ottaa huomioon muistojen sisältöjen keskinäissuhteet eli mistä puhutaan ja miten. Lisäksi huomioon pitää ottaa muistelun kulttuurinen kehys sekä muistojen kertomisen yhteys ihmisen muuttumiseen iän myötä.⁷⁸ Ihminen eri elämänsä vaiheissa voi muistella hyvin eri tavalla, muistoihin voi vaikuttaa esimerkiksi nykyhetki tai kenen kanssa muistelee. Muistoista todellisempia tekevät valokuvat. Sesemann palaa muistelmaromaanissaan hetkeen, jossa hän katselee vanhoja kuvia tätinsä ja siskonsa kanssa ja jälleen esille nousee paikan sekä ajan käsitykset:

Äiti on jossain tämän kuvan sisällä ja kuusivuotias isä istuu Karl-sedän polvella - eivätkä he tienneet, että menisivät naimisiin ja saisivat meidät... Onkohan tuossa talossa paljon ihmisiä sisällä – mitä he tekevät koko ajan?⁷⁹

Taiteilijalla on eläväinen käsitys kuvien tapahtumista. Vaikka valokuvan tapahtumat ovat menneestä, niin kuvauksessa saa käsityksen, että lapselle se tapahtuu siinä hetkessä. Tämä on kiinnostava tapa lähestyä valokuvaa sekä maailmaa silloin kuvan tarkastelu hetkellä. Lisäksi tilan hahmottaminen vaikuttaa siihen, miten järjestämme tilan ajatuksissamme. Katsominen ja tilan hahmottaminen eivät liity vain fyysiseen ympäristöön, vaan niillä on myös abstrakti ulottuvuus, joka ohjaa tapaamme mieltää ja käsittää.⁸⁰ Paikkasidonnaisuus ja se miten eri ihmiset, vaikkakin tutut, ovat kokeneet saman paikan eri ikäisinä ja eri aikoina. Tämä tekee

---

⁷⁸ Saarenheimo 1997, 88–89.

⁷⁹ Sesemann 1959, 45.

⁸⁰ Tunturi & Syrjämaa 2002, 23.

paikasta monimuotoisen ja monitulkintaisen. Muiden olemassaolon lisäksi myös taiteilijan oma olemassaolo eri paikoissa mietityttää:

Sitten tulen minä. Olen kerran ollut tuollainen, vaikken muista sitä, mutta kuitenkin olen aina ollut olemassa. En muista tätä pukua enkä päivää, mutta se on k e r r a ollut jossakin – kosken ja muuntajan lähellä tai Tammistossa tai täällä⁸¹

Sesemann pohtii olemassaoloa ja olemista eri paikoissa. Paikkoihin liittyy aika ja muistot siitä, missä on joskus ollut, vaikkei tarkemmin muistakaan päivän tapahtumia. Muistoon liittyvä tunne liittää menneisyyden ja nykyisyyden yhteen. Olennaista muistossa on tunne. Muistot toimivat jatkuvuuden tunteen sekä identiteetin ylläpitäjinä.⁸² Psykoanalyysin kehittäjänä tunnettu lääkäri ja tutkija Sigmund Freud uskoi henkilökohtaisen menneisyytemme muokkaavan identiteettiä perusteellisesti ja peruuttamattomasti. Hänen uskoi kaikkien havaintomme olevan varastoituina alitajuntaamme. Näiden syvimmälle haudattujen muistojen elvyttäminen auttaa meitä käsittämään, ketä olemme.⁸³

Sesemann on taiteensa kautta tulkinnut monimuotoisesti ympäristöään ja miten se on häneen vaikuttanut. On kuitenkin myös eri tapoja käsitellä ja muistella menneisyyttä. Taide on oiva väline siihen, kun tulkitsee menneisyyttä ja miten sen paikat ovat vaikuttaneet elämään ja omakuvan muodostumiseen. Haastattelussa on tullut esille, kuinka Sesemann pitää lapsuutensa ympäristöä ja sen paikkoja taiteensa polttoaineena.⁸⁴ Lapsuuden paikoista ja muistoista kumpuaa aiheita ja tunnistettavia elementtejä taideteoksiin.

Tutkija Marja Saarenheimo on todennut että, muistot eivät pysy muuttumattomina, sillä aina mieleen palautuessa ne rakentuvat uudelleen. Nykyinen tieto, uskomukset ja tunteet vaikuttavat muistoihin, jotka muuttuvat muistelijan näkemysten ja tarpeiden mukaan.⁸⁵ Folkloristi Taina Ukkonen on taas todennut, että muistelupuhe on asioiden uudelleen jäsentämistä ja tulkintaa aina muistelu- tai kerrontahetken näkökulmasta.⁸⁶ Kun ihmiset palaavat yhä uudelleen muistoihin, ne vahvistuvat ja kiinteytyvät sitä enemmän, kun niistä keskustellaan ja niitä toistetaan. Tällöin taas toiset muistot voivat jäädä pois mielestä.⁸⁷ Muistot ovat osa yritystä luoda järjestystä ympäristöön.⁸⁸ Voidaan ajatella Sesemannilla

---

⁸¹ Sesemann 1959, 48.

⁸² Saarenheimo 1997, 68 & 92–94.

⁸³ Freud 2010 (1899), 9–12.

⁸⁴ Elga Sesemannin haastattelu 30.01.1998.

⁸⁵ Rossi 2013, 61.

⁸⁶ Ukkonen 2000, 23, 40.

⁸⁷ Rossi 2013, 63.

⁸⁸ Schacter 2001, 64.

taiteen olevan tunnetilan kaltainen, jossa syntyvät yhä uudestaan lapsuudessa koetut muistot. Taiteilijan lapsuus ja sen paikkojen merkitys tiivistyvät hyvin hänen omin sanoin:

Minulla on aina tunne, etten ole lastenkamarista koskaan lähtenyt aikuisten maailmaan. En sitten tiedä onko se todellisuuden pelkoa, vai näkeekö sen vain sieltä, todella.⁸⁹

Lapsuus oli Sesemannille tärkeä lähtökohta elämässä. Hän pitää lapsuutta ja sen ympäristöä tärkeänä ja ammentaa sieltä paikoista ja aiheista taiteeseen.⁹⁰ Muisteluromaanissa taiteilija palaa lapsuuden maisemiin, tapahtumiin ja paikkoihin. Hän esittää hetkiä ja tapahtumia, jotka muistuvat lapsuudesta mieleen. Tärkeäksi muodostuvat myös taiteilijan perhe ja suku. Lapsuuden ajan ympäristö Tienhaarassa on ollut lähtökohtana elämässä ja sieltä on aloitettu elämän tarkastelu. Lapsuuden ympäristöstä Sesemann on saanut ponnahduspaikan rakentamaan elämään ja rakentamaan uraa taiteilijana.

2.2 Ruoveden ateljeekoti metsän keskellä

Seuraavaksi käsittelen Ruoveden kotia paikkana sekä sen luontoa ja paikallista yhteisöä sekä näiden merkityksiä. Sesemann puolisonsa Seppo Näätäsen kanssa vietti kesiään Ruovedellä 1940-luvun puolivälistä asti ja ympärivuotisesti vuodesta 1949 alkaessaan, jolloin Näätänen sai paikan Ruoveden Yhteiskoulun piirustuksenopettajana. Pariskunta vietti Ruovedelle monia vuosia ja paikkaan ja sen luontoon syntyi varmasti vahva kiintymyssuhde. Heidän yhteinen ateljeekotinsa Elkala valmistui vuonna 1948. Ruoveden lehden artikkelissa on kuvattu, kuinka taiteilijapariskuntaa yhdistivät romanttismystinen sekä surrealistinen suuntaus, jotka kasvoivat sodan aikaisista henkisistä arvoista, muuten taiteilijapariskunnan tyyli oli toistensa vastakohtia. Näätäsen tyyli kehittyi Ruovedellä abstraktiksi. Hänen maalauksensa olivat viimeisteltyjä ja loppuun asti mietittyjä. Sesemann taas oli avoin, luonnon vaikutelmille altis ja mielikuvitusta todellisuuteen yhdistelevä. Taiteellisuuden erilaisuuden vuoksi, he saattoivat oppia toisiltaan sekä ymmärtää taidetta syvällisemmin.⁹¹ Sesemannin tuotannossa näkyvät Ruoveden vaikutukset erilaisina kokeiluina, joiden keskeinen innoittaja vaikuttaa olevan ollut luonto.

---

⁸⁹ Ruovesi 14.1.1981. N:o 3. K.M-sela.

⁹⁰ Elga Sesemannin haastattelu 30.01.1998.

⁹¹ Ruovesi 28.1993. T.U. 6–3202–4.

Taiteilijat jo 1800-luvun lopulla hakeutuivat eksoottisiin ja syrjäisiin paikkoihin. Alkuperäisyyttä ja alkeellisuutta ihailtiin. Luonnonmukainen elämäntapa innoitti, ja taiteilijat rakensivat erämaa-ateljeita, joista muodostui kokonaistaideteoksia. Useille taiteilijoille vetäytyminen taide-elämän keskukselta oli välttämätöntä ja samalla mahdollisti taiteellisen ilmaisun uudistumisen.⁹² Suomen taidehistoriassa on nähtävissä muutamia tällaisia paikkoja, jotka houkuttelivat puoleensa taiteilijoita. Esimerkiksi Kolin maisemat, saaristo tai Lapin erämaat ovat olleet suosittuja.⁹³ Alkeellisuus toi esille elämän karuuden ja todellisuuden, mitkä ovat läsnä luonnossa. Ruovedestä on myös muodostunut tällainen paikka, jossa monet taiteilijat ovat voineet löytää työrauhan ja vetäytyä luonnon rauhaan.⁹⁴

Ruovedellä Sesemann sai keskittyä maalaamiseen, eikä hänen tarvinnut välittää jatkuvasti suosiosta Helsingin taidepiireistä tai kritiikistä. Muuttopäätöksen voidaan katsoa olleen hänelle vapauttava pako Helsingin taidepiireistä, vaikka toisaalta näin myös julkisuus jäi vähemmälle, kun taiteilija ”katosi metsään”.⁹⁵ Kyse ei ollut vain hetkittäisestä romanttisesta vetäytymisestä luonnon rauhaan, vaan asumisesta ilman mukavuuksia luonnon keskellä.

Sesemannin ja hänen puolisonsa Näätäsen lisäksi Ruovesi on ollut monien muidenkin taiteilijoiden suosima kulttuuripitäjä. Ruovedellä ovat eläneet muun muassa Werner Holmberg, Akseli Gallen-Kallela, Hugo Simberg, Ellen Thesleff, Lauri Anttila, Gabriel Engberg, Kalle Löytänä ja Louis Sparre.⁹⁶ Hugo Simbergiin liittyvissä tutkimuksissa nousee myös esille Ruoveden, ympäristön ja luonnon merkitys taiteelle.⁹⁷ Myös muilla edellä mainituista taiteilijoista oli vahva luontosuhde. Gallen-Kallela uskoi muinaisten suomalaisten eläneen läheisesti luonnon kanssa. Hän myös ajatteli, että metsän kasvikuuntaja voi tulla ihmiselle läheiseksi ystäväksi sekä puiden keskuudesta voi erottaa jopa niiden luonteita.⁹⁸ Sesemannin maalauksissa ja runokokoelmassa nousevat esille luonto ja ympäristö. Luonnosta ja ympäristöstä tuli merkittävä osa hänen elämänsä ja taidettaan. Ruovesi on ollut yksi keskeisimpiä vaikuttajia siinä, miten luonto ja ympäristö ovat luoneet mahdollisuuden, mielikuvia ja työrauhan Sesemannin taiteen lähtökohdille.

---

⁹² Utriainen 2022, *Elga Sesemann – oman tiensä kulkija ja taiteilija modernissa maailmassa*.

⁹³ von Bondsdorff 2005, 44.

⁹⁴ Taiteilijoiden Ruovesi, Ateneum.fi

⁹⁵ Keskitalo 1997, 23.

⁹⁶ Taiteilijoiden Ruovesi, Ateneum.fi.

⁹⁷ Iltanen 2020, 21.

⁹⁸ Kokkinen 2019, 185.

Sesemann oli puolisonsa Näätäsen kanssa tunnettuja Ruovedellä. Tämä ilmenee näyttelyesitteestä, joka on koottu vuoden 2022 Elga Sesemann- näyttelyä varten Ruovedellä.⁹⁹ Muiden kirjoittamat muistot tarjoavat erilaisen näkökulman tarkastella taiteilijapariskuntaa ja millaisen kuvan ja muiston taiteilijat ovat muille ruoveteläisille jättäneet. Näyttelyesitteestä löytyy osio *Tarinoita tauluista- muistoja Elgasta*, josta seuraava katkelma on peräisin:

Meille lapsille taiteilijat olivat Elga-täti ja Seppo-setä. Täti ja setä kävivät kotonamme vierailulla melko usein. Tupakan savu ja musiikki muistuvat mieliini näistä tapaamisista. Ja se, että sekä minä että sisareni istuimme Elgan malleina ja saimme muistoksi Elgan tekemät muotokuvat.¹⁰⁰

Taiteilijat vaikuttivat olevan tuttuja Ruoveden paikallisille ihmiselle ja viettävän myös iltoja heidän kanssaan. Tekemisissä paikallisten kanssa siis oltiin, muutenkin kuin arkisissa asioissa. Pienemmillä paikkakunnilla myös ihmiset saattavat tuntea toisensa paremmin ja näin heistä jää myös helpommin muistoja. Muisto on lapsuuden ajalta ja siinä taiteilijapariskunnasta välittyy tuttavallinen kuva. Sesemann on myös maalannut monia muotokuvia paikallisista, joka kertoo taiteen kietoutuneen myös osaksi paikallisten elämää.¹⁰¹ Arkipäiväisien muistojen lisäksi yhteisössä arvostettiin taiteilijan tekemiä taideteoksia:

... Ihmisen sisäistä maailmaa kuvaa myös teos, jossa hahmo istuu parvekkeella, yhtä aikaa ulkona ja sisällä. Monet kavahtavat ja arastelevat tätä taulua. Niin voimallisesti Elgan työt koskettavat, liikuttavat ihmisten mieliä.¹⁰²

Vaikka luonto ja taiteellinen vapaus olivat tärkeitä Ruovedellä, niin olennaiseksi on varmasti muodostunut myös yhteisö sekä tuttavat, joiden kanssa elämää elettiin. Sesemann ei ruoveteläisten muistojen perusteella näyttänyt olevan mitenkään erakoitunut tai sisäänpäin suuntautunut taiteilija, päinvastoin, hän vaikutti olevan osa yhteisöä. Taiteilijapariskuntaa muisteltiin lämmöllä näyttelyesitteeseen kerätyissä teksteissä ja siellä tuli ilmi, kuinka ”Elga kuitenkin hiukka kuin kuului tähä meidän kalustoon...”¹⁰³ Näin taiteilijasta muisteltiin näyttelyn yhteydessä vielä vuonna 2022. Maaseudulla elämä oli erilaista kuin isommissa kaupungeissa, se oli käytännöllisempää ja tämä näkyy myös yhteisön muistoissa. Ihmisten lisäksi myös Ruoveden maisemalla on ollut näkyvyyttä Sesemannin taiteessa, tämä runo mahdollisesti sijoittuu Ruovedelle:

⁹⁹ Näyttelyn paikkoina: Ruoveden näyttelytila: ”Viljamakasiini”, kirjasto ja Asunto-ateljee, aikana 5.-17.7.2022.

¹⁰⁰ *Tarinoita tauluista – muistoja Elgasta*, ”11.10.–73.

¹⁰¹ *Tarinoita tauluista – muistoja Elgasta*, ”11.10.–73 & Asunta 2022, *Elga Asunnalla*.

¹⁰² *Tarinoita tauluista – muistoja Elgasta*, ”11.10.–73.

¹⁰³ *Asunta 2022, Elga Asunnalla*.

vastarannan
sinistä kylämosaiikkia
harjun varjossa
ei sen rinteellä kylässä ole
sensijaan
taloja pihoineen¹⁰⁴

Runosta löytyy tunnistettavia piirteitä maisemasta ja siten muodostuu taiteilijan luoma käsitys ja osa identiteettiä Ruovedelle paikkana. Maiseman kuvaus voi heijastella myös sisäisiä ajatuksia ja tunteita paikkaa kohtaan. Kuvauksesta tulee mieleen Ruovesi, jolle tunnusomaista ovat tämänkaltainen harju- ja järvimaisema. Lisäksi runossa on havaittavissa yhteisöllisyys, yhteytenä kylään ja sen taloihin. Kylä on harjun varjossa, joka luo sille turvallisen paikan olla. Kirjallisuustieteen professori emeritus Yrjö Sepänmaa on kirjoittanut siitä, kuinka runossa maisema henkilölistyy. Runossa on tunnistettavia piirteitä, jotka luovat maiseman identiteetin.¹⁰⁵ Hän nostaa aiheen esille runoja tarkastellessa, eikä ole tarkastellut juuri tätä Sesemannin runoa. Mielestäni tämä ajatus runossa henkilölistyvistä maisemasta sopii myös moniin Sesemannin runoihin. Maisema saa tietynlaisia tunnistettavia piirteitä, jotka voi ajatella maiseman identiteettiin kuuluviksi. Runon lisäksi myös taiteilijan kuvallisissa teoksissa Ruovedestä välittyy lämmin tunnelma.

---

¹⁰⁴ Sesemann 2002, 33.

¹⁰⁵ Sepänmaa 2014, 23.

Kuva 1. Elkala, gaussi paperille, 44 x 64 cm, 1975.

Sesemannin tuotannossa oli monia taideteoksia, jotka kuvasivat Ruoveden kotipaikkaa. Tarkastelen niistä seuraavaksi kahta. Ensimmäisen nimi on *Elkala* (1975)¹⁰⁶, joka oli taiteilijapariskunnan Ruoveden ateljeekodin nimi. Ekspressionistisesta teoksesta voi erottaa kuutamon heijastuvan järvestä, puita ja luontoa rannassa sekä rakennuksen kuvan vasemmassa laidassa. Teos keskittyy maisemaan ja paikkaan. Öinen luonto ympäröi Elkalan teoksessa. Luonto vaikuttaa olevan tärkeä osa paikkaa, sillä sen kuvaus on teoksessa melko valloittavassa roolissa. Puut, metsä ja järvi Elkalan ympärillä tekevät paikasta sellaisen kuin se on ja siten kuuluvat myös olennaisesti paikan kuvaukseen ja tunnelmaan. Teosta voisi kuvailta romanttiseksi ja rauhalliseksi, voisi jopa sanoa, että teoksessa: ”sielu kelluu maisemissa”¹⁰⁷. Näin Sesemann on eräässä lehtikirjoituksen haastattelussa ilmaissut. Ilmaisui ei kuitenkaan viittaa juuri tähän teokseen, vaan ennemminkin yleisesti maisemaan. Kuitenkin tämä ajatus sielusta kellumassa maisemassa sopii mielestäni tähän ja useaan toiseenkin taiteilijan teoksiin.

¹⁰⁶ Kuva 1.

¹⁰⁷ Ruovesi 14.1.1981. N:o 3, K.M-sela.

Kuva 2. Nimetön teos, Guassi paperille, 48 x 61cm, 1974

Nimettömässä teoksessa (1974)¹⁰⁸ kaksi henkilöä istuu nojatuolilla öljylampun valossa. Vasemmassa reunassa on ovi tai ikkuna, jonka ruudun takaa näyttäytyy kuutamo ja sen heijastus veden pinnassa. Nojatuolin takana kohoaa metsä tai harju ja sen yläpuolella lentää lintu. Teoksen tunnelmaan lämpöä tuo hohkaava öljylamppu pöydällä. Tunnelma on kokonaisuudessaan levollinen ja sisätila yhdistyy ulkotilan kanssa yhtenäiseksi. Teoksessa voisi mahdollisesti olla Sesemann puolisoineen Ruoveden kodissa. Onko ehkä teoksessa muisto tai esittääkö se kaipuuta puolisoa kohtaan?

Huupponen on tutkielmassaan pohtinut Sesemannin teoksien symbolisia merkityksiä. Hän on esittänyt, että lintu taivaalla voisi symboloida hengen matkaa tuonpuoleiseen. Tämä symboliikka tarjoaa kuvalle moninaisen tulkinta mahdollisuuden ja siinä näkyy kuinka luonto ja hengellisyys liittyvät yhdistyvät Sesemannin teoksissa toisiinsa.¹⁰⁹ Toisaalta teos voi myös olla muisto yhteisestä kodista ja heille merkityksellisestä paikasta. Eräässä Ruoveden lehden

¹⁰⁸ Kuva 2.

¹⁰⁹ Huupponen 2021, 68.

artikkelissa on kirjoitettu että, vaikka Sesemannin lähtökohdat ovat usein luonnossa, niin hän ei silti ole varsinaisesti maisemamaalari, vaan maisema tai jokin olennaisen siitä uppoaa hänen sisimpäänsä ja heijastuu sieltä kankaalle, usein aikojen päästä.¹¹⁰ Kuten tässäkin teoksessa, maisema mahdollisesti muodostuu taiteilijan sisäisestä maailmasta ja muistosta, yhdistyen kuitenkin oikeaan paikkaan. Teos ei varsinaisesti ole maisemakuva, vaikka siinä selvästi onkin tunnistettavissa Ruovesi. Teoksessa yhdistyvät maisema ja paikan kuvaus, mutta teoksessa voi olla myös syvällisempiä kerroksia. Teos on maisemakuvan kuvan kaltainen mutta se voisi olla sekoitus paikan kuvausta ja omasta ajatuksesta. Kummassakin teoksissa, joita tarkastelin lähemmin, näkyy Sesemannin tulkinta luonnosta ja Ruoveden kodista, jotka kummatkin olivat hänen elämässään keskeisiä ja tärkeitä.

Kirjailija sekä kirjallisuus- ja taidekriitikko Seppo Järvinen on kirjoittanut Sesemannista ja kuvannut taiteilijan töissä olevan ”vakavaa syksyistä surumielisyyttä, tummaa salojärvien ja aarniometsien runoa”. Järvinen ei lokeroinut Sesemannia symbolistiksi tai surrealistiksi, vaan korosti taiteilijan ehdottoman rehellistä ja itsenäistä otetta maalaustaiteessa.¹¹¹ Toisessakin Ruoveden lehden artikkelissa on tuotu esille, kuinka Sesemann on sisällyttänyt kaikkiin teoksiinsa itseään ja omia ajatuksiaan.¹¹² Taiteessa näkyy eletylle elämälle tärkeät paikat ja ympäristöt. Filosofin Henri Bergsonnin mukaan vaistot ja äly yhdistyvät ihmissielussa, ja taide olisi yksi sen ilmenemismuodoista. Ihminen on kuin kotona luonnossaan, nauttii valosta, ilmasta, väreistä ja väreilystä. Luonnossa ihminen on ja ei ole pääosassa.¹¹³

Taide- ja kulttuurihistorioitsija Hanna-Reetta Scherck on Ellen Thesleffia tutkiessaan kuvannut Ellenin maalauksien tunnelmaa kiihkeäksi ja kuinka väri ja muoto ovat levottomassa liikkeessä Kokonaisuus vaikuttaa muuttuvan koko ajan, värit tanssivat.¹¹⁴ Näin voisi tulkita myös monista Sesemannin teoksista, kuten esimerkiksi *Nimettömästä teoksesta*¹¹⁵. Teoksessa on ihmisiä, mutta se ei silti ole muotokuva. Kuvan keskiössä ovat Ruovesi paikkana sekä luonto, jotka rakentavat merkityksiä. Taide voi ilmentää omaa sisäistä kuvaa ja jossain määrin myös sielua, tavoin, jonka Bergsonn on nostanut esille. Sesemannin taiteessa yhdistyvät niin sisäinen kuin ulkoinen maailma.

---

¹¹⁰ Ruovesi 16.7.1980. N:o 29.

¹¹¹ Ruovesi 22.9.1971. N:o 38.

¹¹² Ruovesi 7.2.1979. N:o 6.

¹¹³ Sausmann 2013, 18 & Schreck 2017, 199–200.

¹¹⁴ Schreck 2017, 199–200.

¹¹⁵ Kuva 2.

Ruovesi säilyi Sesemannille tärkeänä paikkana koko hänen elämänsä ajan. Ruovesi ja luonto olivat taiteilijalle hyvin keskeisiä, josta on hyvin kuvaavasti kirjoitettu lehtikirjoituksessa vuonna 1980:

Elga on taas tehnyt jokasyksyisen surutyönsä erottuaan Elkalastaan ja palattuaan Helsinkiin. Tai, pitää kai sanoa niin, että Elga menee Helsinkiin ja palaa Ruovedelle, täällä hänen maailmansa on.¹¹⁶

Ruovesi on keskeinen paikka, jonne hänen elämänsä keskittyy ja minne hän palaa aina kesäisin. Ensin Sesemann vietti Elkalassa vuosia puolisonsa Seppo Näätäsen kanssa, asuen siellä ympärivuotisesti. Puolisonsa menehtymisen jälkeen taiteilija vietti edelleen kesät Ruoveden kodissa.¹¹⁷ Elkalasta muodostui merkittävä paikka taiteilijan elämässä, jossa keskeisiksi asioiksi muodostuivat luonto sekä paikallinen yhteisö, jotka tulevat esille taiteilijan taiteen aiheissa.

Monet kirjailijat ja taiteilijat kantavat mukanaan lapsuuden tai koko elämän kestänyttä luontosuhdetta, joka on usein rakentunut jonkin tietyn paikan kuten esimerkiksi lapsuuden kodin, kesäpaikan tai mökin kautta.¹¹⁸ Sesemannille tällaisiksi paikoiksi on noussut Tienhaaran lapsuuden koti sekä Ruoveden ateljeekoti Elkala. Näiden paikkojen ympäristöihin liittyvät monet Sesemannin muistot, runot ja taideteokset. Paikat ovat olleet rakentamassa taiteilijan identiteettiä ja näin tulleet osaksi häntä. Keskeiseksi aiheeksi on noussut taiteilijan luontosuhde, jota käsittelen enemmän seuraavassa luvussa.

---

¹¹⁶ Ruovesi 26.11.1980. N:o 48, Sela.

¹¹⁷ elgasesemann.com.

¹¹⁸ Latva & Leskelä-Kärki 2022, 51–52.

3 Taiteilijan suhde luontoon

3.1 Romantisoitu ja hengellinen luonto

Tässä luvussa tarkastelen tarkemmin sitä, miten luonto esiintyy ja millaisia käsityksiä se saa Elga Sesemannin taiteessa. Keskiössä on runokokoelman runot sekä tukena myös muita aineistoja, kuten haastatteluja. Sesemann kuvaa runokokoelmassa *Sade kirjoitti lyijykynällä* luontoa sekä sen elementtejä. Luonnon kuvailusta tai kuvista nousevat esille romantisoituja sekä hengellisiä piirteitä. Luonto liittyy myös taiteilijalle tärkeisiin paikkoihin, kuten Ruoveteen.

Runoissa keskeistä on kirjoittaminen ja se, kuinka runo on syntynyt. Kirjoittaminen voi toimia oman sisäisyyden tutkimisen välineenä.¹¹⁹ Kirjoittaminen antaa mahdollisuuden ajattelulle sekä olemassaololle, se ikään kuin luo ajattelupaikan.¹²⁰ Sesemann on kuvannut, että kirjoittaminen on jämptiä, selvää ja kiehtovaa, kun taas maalaus on epämääräisempi. Kirjoittaessa kaikki säilyy ja siinä on mukana aika niin kuin myös musiikissa. Kirjoittaminen ja musiikki etenevät ajassa, toisin kuin maalaus, jossa aikaa ei ole. Taiteilijan mielestä maalauksessa rytmi on mukana tekovaiheessa, mutta loppuu kun teos on valmis.¹²¹ Kirjoittamisen erilaisuus maalauksiin verrattuna tulee ottaa huomioon ja luo kiinnostavan lähtökohdan aineostojen tulkitsemiselle ja rinnakkaisuudelle.

Taiteessa ja runoissa nousevat esille myös romantisoidut puolet, jotka näkyvät taiteilijan luontosuhteesta ja tavasta esittää elämää. Runoissa näkökulmat ovat usein vertauskuvallisia ja esille on luontosuhde. Seuraavassa runossa Sesemann kirjoittaa mahdollisesti luovuuden prosessista kuvaten sen luonnon elementtien avulla:

ei voi kirjoittaa
sanaakaan
vihreässä metsässä
eksyy kokonaan
siniseen veteen hukkuu

---

¹¹⁹ Schreck 2017, 170.

¹²⁰ Kainulainen & Kurikka 2015, 216.

¹²¹ Elga Sesemannin haastattelu 30.01.1998.

heti paikalla¹²²

Runossa paikkana on luonto. Kuvailu saa mielikuvituksen luomaan tiettyjä kuvia mielessä, mutta runo ei kuitenkaan ole yksiselitteinen. Runo alkaa sanoilla: ei voi kirjoittaa- sanakaan. Onko loppu osa runosta kuin metafora tälle ensimmäiselle ajatukselle. Se, ettei voi kirjoittaa olisi verrattavissa siihen, miten metsään voi eksyä tai veteen hukkaa. Runossa Sesemann nostaa esille luonnon elementtejä ja käyttää niitä vertauskuvallisesti. Taidehistorioitsija Erwin Panowsky kiinnitti jo 1940-luvulla huomiota siihen, kuinka kiinnostus luontoa kohtaan on taidehistoriassa keskittynyt lähinnä luonnon symbolisiin representaatioihin.¹²³ Luonto tulee osaksi ihmistä ja näkyy myös taiteessa symbolisin keinoin. Suomalaisten läheinen suhde luontoon alkaa jo 1800-luvun alkupuolella, jolloin isänmaarakkaus ja luontotunne yhdistettiin toisiinsa. Romantiikan aikana ajateltiin, että kunkin paikan luonnolla on ominainen henki, joka myös tulee siellä asuvien ihmisten hengen ja kansakunnan hengen ilmentymäksi.¹²⁴ Sesemannin kirjoituksissa ja kuvallisissa teoksissa on nähtävissä luonnosta käytettyä symboliikkaa ja hengellisyyttä:

Järvitaivaan linnut uivat syvemmällä kuin kalat.¹²⁵

Runossa voisi ajatella taivaalla lentävien lintujen heijastuvan järveen, jolloin linnut näyttäisivät lentävän syvällä vedessä. Kuvaus voi olla siis hyvin realistinen, mutta siitä voi tulkita moninaisesti. Mahdollisesti runossa voi olla viittaus tuonpuoleiseen, jonka kalat tai linnut tavoittavat järven ja taivaan kautta. Taidehistoriassa lintuja usein esitetään symbolisesti. Runossa kalat vertautuvat lintuihin ja taivas vertautuu veteen. Taivas ja vesi voidaan nähdä loppumattomia. Vesi voidaan myös ajatella virtaavana ja siten jatkuvana, luonnollisena tapahtumana. Linnuilla, erityisesti kyyhkysillä voidaan viitata Pyhään henkeen, mutta linnuista voi tehdä myös kuolemaan viittaavia tulkintoja. Lintujen merkitykset ovat yhdistetty hengellisyyteen ja kuolemaan sekä kulkemiseen taivaan kautta tuonpuoleiseen.¹²⁶ Toisaalta Tiettyjen luonnosta nousevien symbolien merkityksien lisäksi myös maisema ja luonnossa olevat paikat nousevat esille Sesemannin taiteessa. Esimerkiksi metsä paikkana nousee usein esille ja on esitetty romantisoituun sävyyn:

metsä on suunnaton

---

¹²² Sesemann 2002, 29.

¹²³ Yli-Annala: *Taiteen tutkimuksen uudet haasteet*, 2022.

¹²⁴ Huusko 2016, 109.

¹²⁵ Sesemann 2002, 22.

¹²⁶ Huupponen 2021, 67–68.

eikä tuleminen erotu menemisestä¹²⁷

Runossa metsä on esitetty kuin suojaisena paikkana, jossa kukaan ei kysele menemisestä tai tulemisesta. Myös ajan käsitys voidaan liittää tähän ajatukseen menemisestä ja tulemisesta. Metsän voi käsittää pysähtymisen paikkana, jossa on vapaus vain olla. Sesemann kuvaa metsää suunnattomaksi, mikä kertoo ihmisen pienuudesta suhteessa luontoon ympärillämme. Luontosuhde taiteilijan ja luonnon välillä tuntuu mutkattomalta, jopa rauhoittavalta. Sesemann on todennut, ettei niinkään Ruoveden maisemat vaan juuri metsä oli se, joka häntä sykehdytti.¹²⁸ Metsä voi olla salaperäinen ympäristö, joka voi saada myös hengellisiä piirteitä, mutta samalla se on myös tuttu ja turvallinen.

metsässä

vedessä

ja mielessä

makaa ikivanhoja

kiviä¹²⁹

Metsät tuntuvat ikuisilta tai ainakin hyvin vanhoilta, mutta samalla myös elinvoimaisilta. Romanttinen ajatus metsästä paikkana ja ikuisena välittyy runosta. Sesemann on luonut romanttisen kuvan metsästä, johon on varmasti vaikuttanut myös yleinen käsitys metsistä ja luonnosta. Tärkeänä lisänä tulkintaan on vaikuttanut Sesemannin omat kokemukset ja elämykset luonnossa. Runossa luonnon voi käsittää myös hengellisinä, ikään kuin itsenäisenä. Metsä voi merkitä ihmiselle rauhaa, sillä siellä hän on yksin elämystensä kanssa. Lisäksi metsään liittyvät monet animistiset uskomukset kuten muuhunkin luontoon.¹³⁰ Metsää on arvostettu muutenkin kuin taloudellisessa mielessä, se on ajan vieton paikka ja siellä on myös syksyisin kerätty marjoja ja sieniä.¹³¹ Luonnolla on myös kulttuurinen puoli, joka voi kehittyä ajatuksen tasolla pitkällekin.

Suomalaisten metsien taidehistoria on kiinnostava osa kulttuuriamme ja kansallisen identiteettimme historiaa.¹³² Taidemaalari Werner Holmbergin vuonna 1858 maalaama ”*Suomalainen havumetsä*” on historiallinen aihepiirin avaus metsäaiheiseen. Holmberg nosti

---

¹²⁷ Sesemann 2002, 27.

¹²⁸ Elga Sesemannin haastattelu 30.01.1998.

¹²⁹ Sesemann 2002, 9.

¹³⁰ Opas 2012, 237–239.

¹³¹ Laurila 2022, 7.

¹³² Reitala 1987 (1967), 436.

suomalaisen metsän arvostetuksi taiteelliseksi aiheeksi. Toinen merkittävä vaihe taiteessa esitetyn metsän kannalta oli 1890-luvulla kansallisen romantiikan aikana, jolloin löydettiin erityisesti talvisen metsän koristeellinen kauneus. Vuosisadan vaihteessa metsä sai merkityksellisen kansallisen symbolimerkityksen ja monet taiteilijat kokivat lisääntyvät hakkuun metsien raiskauksena. Tämän jälkeen metsäkuvaukset jäivät hetkeksi. Kuitenkin yksittäiset taiteilijat ovat tuoneet uusiakin piirteitä metsiemme taidehistoriaan.¹³³

Luonnon ja ihmisen välinen suhde on mietityttänyt monia taiteilijoita ja luonnon romantisoinnilla on pitkät juuret taidehistoriassa. Sesemannin kuva luonnosta on myös osin romantisoitu. Tietyt elementit, kuten vesi- ja järvimaisema, metsät tai luonnon kuvaaminen nousevat ajoittain esille taiteilijan töissä. Luonto, paikat ja ympäristö ovat merkityksellisiä, ja tämä näkyy myös taiteilijan töissä ja elämässä. Taiteilijat saattavat luonnon symbolien avulla tavoitella omaa sisäistä todellisuuttaan. Symbolistirunoilija ja esseisti Charles Baudelaire kuvasi symbolin olevan yliluonnollisissa mielentiloissa elämän koko syvyys, mikä paljastuu silmien alla olevassa tavallisessa näkymässä ja näkymästä tulee symboli. Symbolissa on sisäinen ja ulkoinen puoli, jotka sulautuvat toisiinsa. Maisemasta tulee mielentila ja tavallisesta näystä elämän syvyyden kuva.¹³⁴ Sisäistä todellisuutta voi olla helpompi ilmentää symbolein ja vertauskuvoin. Sesemann käyttää usein vertauskuvia teksteissään sekä symbolisia luonnon elementtejä ja näillä keinoin mahdollisesti etsii maiseman kautta elämän syvällisempiä kerroksia.

Taidehistorioitsija Ville Lukkarinen on kiinnostavasti käsitellyt maisemaa ja sen merkityksiä. Hän on nostanut esille, kuinka maiseman ajateltiin tilana, jossa sielu ja todellisuus olivat yhtä. Kyse ei siis niinkään ollut ihmisen ajatusten tai tunteiden heijastumisesta maisemaan, vaan toisistaan erkaantuneet mieli ja luonto oli saatava yhteen harmonian palauttamiseksi. Maisemamaalaaminen ei ole aina vain jäljentämistä todellisuudesta, sillä 1890-luvulla Pohjoismaissa vallalla ollutta tapaa maalata maisemaa on kutsuttu tunnelmamaisemaksi tai -maalaukseksi. Luontoa kokeva ihminen otti takaisin haltuunsa vieraantuneen minän.¹³⁵ Sesemannin taiteessa yhdistyvät taiteilijan sisäinen maailma sekä ulkoapäin tullut luonto ja maisema. Luonto on vahvasi osana ihmisten elämää ja voi saada aikaan jopa maagisia ja sadunomaisia ulottuvuuksia.¹³⁶

---

¹³³ Reitala 1987 (1967), 426–444.

¹³⁴ Stewen 1995 (1989), 13–16.

¹³⁵ Lukkarinen 2004, 103.

¹³⁶ Latva & Leskelä-Kärki 2022, 53.

Kuva 3. Ruovesi, pastelli paperille, 32x43cm, 1948.

Teoksessa *Ruovesi* (1948)¹³⁷ maisema on Ruovedeltä ja siihen sisältyy mahdollisesti myös symboliikkaa. Itselle teoksesta mieleen tulee Sesemannin suhde kotiin sekä Ruoveteen ja sen maisemiin ja luontoon. Vesi, puut ja kallioinen maa nousevat luonnon elementteinä kuvasta. Teoksen sävyt ovat lämpimät ja rauhalliset. Veden pinta on tyyni ja sitä pitkin kulkee valkoinen kaistale, mahdollisesti auringon säteistä muodostuva valo. Teoksessa voi nähdä syvempää tarkastelua elämästä sekä romantisoidun järvimaiseman. Taidehistorioitsija Patrik Nyberg on esittänyt, että kuvaa ei pitäisi ajatella diskurssien passiivisena läpikulkupaikkana, vaan niiden tuottajana.¹³⁸ Niin kuin tässäkin kuvassa teoksella voi olla monia ajatuksia ja lähtökohtia taustalla. Teoksen voidaan ajatella olevan maisemakuva Ruovedestä, mutta maisemakuvan lisäksi se pitää sisällään monia muitakin merkityksiä. Maisemamaalauksen voi nähdä myös tietynlaisena omakuvana tai ainakin voisi ajatella, että maisema on tekijänsä kuva.¹³⁹ Teos voi kertoa tekijästään ja maalauskohteen suhteesta. Myös vesi nousee tärkeäksi osaksi luontoa:

---

¹³⁷ Kuva 3.

¹³⁸ Nyberg 2019, 39.

¹³⁹ Sepänmaa 2014, 30.

Sen (kuun) eteen tulee puita ja pitsikoristeisia valkoisia huviloita ja pieniä puukirkkoja, mutta se pääsee kaiken takaa ja kelluu lopulta meren päälle, jossa ui kultaisia lastuja sen kuoresta. Hiekkavalaat nukkuvat ja hengittävät hiljaa kiiltävin somuin.¹⁴⁰

Katkelma on *Kuvajaisia* muistelmaromaanista, jossa Sesemann kuvailee maisemaa autosta katsottuna lapsuuden ympäristössään Tienhaarassa. Automatkaa tehdään uimisretkeltä kotiin. Kuu yhdistyy veden pintaan kelluen siinä, taivas heijastuu veden pintaan ja luo vaikutelmasta yhtenäisen. Käsitys luonnosta ja sen eri osista muuttuu kokonaisvaltaiseksi, mutta myös monitulkintaiseksi. Runossa kuusta irtoaa kultaisia lastuja, jotka uivat veden pinnalla. Mahdollisesti kuusta heijastuu valoa veden pinnalle, valon muodostaen lastumaisia muotoja. Luonto on yhtenäistä ja myös eläimet, kuten hiekkavalaat yhtyvät tähän ajatukseen. Luonto vaikuttaa elävältä, ikään kuin siinä olisi hengellisiä puolia. Hiekkavalaat ovat tekstissä osa luontoa, nukkuen ja hengittäen meressä Sesemannin mielikuvissa. Uimisreissut lapsuudesta ja myöhemmin koti Ruovedellä järven rannalla kertovat vedestä merkityksellisenä luonnon osana. Luonnon lisäksi taiteilijan elämää tutkiessa nousee esille myös muita aiheita ja ympäristöjä. Yksi tällainen aihe on itämaisyyden ja erityisesti Intian merkitys paikkana ja siellä koettu ympäristö.

Sesemann ihastui itämaiseen kulttuuriin vieraillessaan Intiassa puolisonsa Seppo Näätäsen kanssa vuonna 1964.¹⁴¹ Intia teki taiteilijaan vaikutuksen: ”Puhutaan rakkaudesta ensisilmäyksellä. Sellainen sytti noina, vaikka vain puolitajuisina hetkinä Intiaa kohtaan.”¹⁴² Sesemann lisäksi myös monet muut suomalaiset taiteilijat ovat olleet kiinnostuneet Intiasta ja idän henkisyydestä.¹⁴³

1800-luvulla itäistä henkisyyttä Suomeen toi orientalismin sekä teosofinen liike, joista moni suomalainen taiteilija inspiroitui. Uskontotieteilijä ja taidehistorioitsija Nina Kokkinen nostaa esille, kuinka taiteilijat ovat etsineet vaihtoehtoja kristillisyydelle esoterian suunnalta ja myös kiinnosta oli idän uskonnoista.¹⁴⁴ Etsittiin toisenlaista henkisen perinnön hakemista. Esimerkiksi Akseli Gallen-Kallelan maalauksissa esiintyy piirteitä, jotka viittaavat jälleensyntymiseen. 1930-luvulla moni naistaiteilija maalasi itämaisistä aiheista, kuten Ilona

---

¹⁴⁰ Sesemann 1959, 58.

¹⁴¹ elgasesemann.com.

¹⁴² Aamulehti, 22.11.1964, sunnuntailiite.

¹⁴³ *Itämainen henkisyys näkyy kotimaisessa taiteessa: Akseli Gallen-Kallela voimisteli Buddha-patsaan edessä, Ilona Harimalla oli henkioppaita*, 1.5.2023.

¹⁴⁴ Uskontotieteilijä ja taidehistorioitsija Nina Kokkinen on kuratoinut näyttelyn *Idän henkisyys* (26.04.-13.08.2023) Villa Gyllenbergissä, joka perustuu Kokkisen tutkimuksiin aiheesta.

Harima ja Meri Genetz. Kokkinen tuo esille, kuinka Intiasta on ajateltu tulevan jollakin tapaa korkeampaa ja alkuperäisempää uskonnollisuutta, mutta samalla pohdittiin maan taantumuksellisuutta sekä sitä, onkohan munaista viisautta enää Intiassa ollenkaan.¹⁴⁵

Sesemannin kiinnostus idästä saattoi kuulua aikaisempien ja ajan taiteilijoiden mielenkiinnon kohteisiin ja sitä myötä tarttunut. Lisäksi itämaisen kulttuurin hengellisyyteen ja elämän pohtimiseen vaikutti varmasti myös puolison Näätäsen menehtyminen syöpään matkan aikana. Sesemann ei kuitenkaan Intiasta tai itämaisesta kulttuurista maalannut paljoa, sillä hän on kertonut kokeneensa sen eksoottiseksi maailmaksi, jossa hän jäi aika pinnalle. Sesemannin on sanonut haastattelussa, että hänen pitäisi sisäistää itämainen kulttuuri paremmin, jotta voisi maalata siitä.¹⁴⁶

Sesemann kirjoitti yhdessä puolisonsa Näätäsen kanssa matkakertomuksen, joka julkaistiin vuonna 1964 Aamulehdessä. Matkakertomuksessa esille nousevat Intian kulttuurin elämänläheisyys ja ajattomuus: ”Sellainen kauneus ylettyy kauas yli esteettisten arvojen’. Se on jotakin sinänsä minkä laatusanat hajottaisivat.”¹⁴⁷ Taiteilijapariskunta on kirjoittanut elävän ja melko romantisoidun kuvauksen Intian illan tunnelmista. Katkelmasta välittyä Intian tunnelma ja miten taiteilijapariskunta paikan koki:

On nukkumaanmeno-aika. Katukäytävillä sijataan ’vuoteita’ ja jo nukutaankin! Perheittäin ja yksitellen – kukin kohtalonsa mukaan. Ja luonteensa ja varallisuutensa mukaan – huolellisesti ja huolimattomasti. Toiset käretyvät paljaalle isänmaalleen, toisilla on vuodevaatteita, joita ravistelevat ja oikovat paikoilleen. Seisomme vielä kauan hotellin parvekkeella ja seuraamme tätä touhua ja jälleen tulee lapsuus mieleen, niinkuin jo usein täällä Idässä. ’Leikkiyöt’ keskellä päivää jossakin lastenhuoneen tai kodiksi muutetun liiterin nurkassa. – Tuskin suostuisimme vaihtamaan yösiijaa heidän kanssaan, mutta jokin puoli melkein kadehtii: että voi ja saa asettua minne haluaa – ettei ole mitään minun ja sinun makuuhuonetta ovineen ja lukkoineen, ettei tämä ole irtolaisuutta eikä siitä joudu putkaan! Siinä on jotakin ihmeen turvallisen tuntuista... Miten juuri täällä uskalletaan nukkua taivasalla? Ei kai miljonääriin paranisikaan. Tämä on köyhyyden suomaa turvallisuutta. Henkeä ei näet voi varastaa – sitä ei voi itse käyttää eikä toiselle myydä.¹⁴⁸

Kuvauksessa paikasta välittyä vallitseva yhteisöllisyys ja turvallisuus. Sesemann mainitsee, että jälleen muistot lapsuudesta nousevat pintaan. Hän kadehtii idän yksinkertaisuutta ja ei

¹⁴⁵ *Itämainen henkisyys näkyy kotimaisessa taiteessa: Akseli Gallen-Kallela voimisteli Buddha-patsaan edessä, Ilona Harimalla oli henkioppaita.* Mankkinen (vai kokkinen?) 1.5.2023.

¹⁴⁶ Elga Sesemannin haastattelu 1990.

¹⁴⁷ Keskitalo 1997, 69 & 71.

¹⁴⁸ Aamulehti 22.11.1964, sunnuntailiite.

niin vakavaa, jopa leikinomaista asennetta elämään. Mieleen muistuvat omat lapsuuden leikit. Sesemann ihastelee vapaamielisyyttä, joka matkakertomuksen mukaan tuntuu puuttuvan länsimaisesta sääntöjen yhteiskunnasta.¹⁴⁹ Matkakertomuksessa näkyy Sesemannin vitalistinen¹⁵⁰, elämän ja taiteen yhdistävä näkökulma.

Luvussa tuli esille, miten hengellisyys ja romanttisuus yhdistyvät tai ovat yhtä luonnon kanssa ja kuinka luonto on merkityksellisessä osassa taiteilija taidetta ja elämää. Sesemannin taiteessa on monia romantisoituja teoksia ympäristöstä ja ne avartavat taiteilijan ajatusmaailmaa. Luontoon, metsiin, ympäristöön ja paikkoihin voi liittyä symbolisia merkityksiä tai piirteitä ja näiden kautta pohtia ja ilmentää elämää ja sen syvempiä puolia. Esimerkiksi vesi ja metsä nousivat esille useasti ja niissä oli romanttisia, jopa hengellisiä piirteitä liitettynä. Luonnon lisäksi myös paikka, Intia sai taiteilijan kuvailluissa romantisoitua ja ihailevan sävyn. Sesemann tarkasteli luontoa ja kulttuuria omista lähtökohdistaan, ja ne heijastuvat myös tähän pohdintaan, esimerkiksi lapsuuden muistot nousevat esille idän kuvailussa. Luonto, niin kuin elämäkin muuttuvat koko ajan ja myös muutoksen ja ajan kautta voi tarkastella elämää. Elämän kiertokulun teemaan syvennyn seuraavassa luvussa.

3.2 Elämän kiertokulku

Elämän kiertokulku on luonnollinen osa elämää. Kiertokulun voi havaita niin luonnossa kuin ihmisessäkin. Elämän kiertokulku pitää sisällään toistoa, mikä on havaittavissa päivien kulussa tai vuodenaikojen kierrossa. Samanlainen kaava toistuu ja päivän myötä aamu muuttuu illaksi ja eri vuodenaikat seuraavat toisiaan. Vaikka elämässä on ennalta oletettu toistuvuus, se kuitenkin muuttuu jatkuvasti. Aika kuluu ja samalla luonto sekä ihmiset vanhenevat. Sesemannin taiteessa nousevat esille elämän kiertokulun toistuvuus ja aikaan suhtautuminen. Taiteilija palaa muistoihin ja tällöin menneisyys sekoittuu sen hetkiseen taiteeseen. Taide voi olla matkoja sisimpään tai taaksepäin. Tätä voidaan myös pitää runojen tulkinnan lähtökohtana. Käsitykset yleisesti ajasta ja itsestä ovat kulttuurin luomia sekä ylläpitämiä konstruktioita. Käsitykset ovat riippuvaisia toisistaan, mikä tekee aiheesta

---

¹⁴⁹ Aamulehti 22.11.1964, sunnuntailiite.

¹⁵⁰ Vitalismi on käsitys, jonka mukaan kaikkeudessa on olemassa erityinen elämänvoima. Fysiikka ja kemia eivät riitä selittämään eliöiden elämää, vaan tarvitaan jokin pelkästään elämälle kuuluva ominaisuus.

elämäkerrallisesti lähestyttävän.¹⁵¹ Tämän otan myös huomioon tarkastellessani Sesemannin taidetta. Lähemmin tässä luvussa keskityn siihen, miten kiertokulku, mutta myös ajan ja paikan käsitykset vaikuttavat taiteilijan elämään ja miten hän on ne taiteessa esittänyt.

Ajan käsityksiä voi lähestyä ja ymmärtää hyvin moninaisesti. Historioitsija Anne Ollila on tuonut esille kolme erilaista käsitystä ajasta. Ensimmäisessä käsityksessä ajan voi ymmärtää sykliseksi, jolloin aika tulkitaan toistuvaksi. Elämä mukailee luonnon kiertokulkua ja vuodenaikojen mukaista aikajärjestelmää. Tällöin elämä ymmärretään toistojen sarjaksi ja tulevaisuusorientaatio on yksinkertainen eli kaikki tulevat toistumaan saman kiertokulun mukaisesti. Toisena vaihtoehtona on subjektiivinen aika. Sillä tarkoitetaan henkilökohtaisia kokemuksia, kuinka tietyissä tilanteissa aika voi kulua hitaasti tai nopeasti. Näiden kahden aikakäsityksen vastakohdaksi on asetettu lineaarinen aika, joka on kellon säännöstelemää mekaanista aikaa ja modernin yhteiskunnan aikaa. Eri tieteenaloilla aikaa on tulkittu erilaisista näkökulmista ja eri painotuksista.¹⁵² Nämä aikakäsitykset eivät siis ole ainoita tulokulmia käsitellä aikaa, vaan aikaa voi lähestyä monesta eri näkökulmasta ja sitä voi tarkastella monipuolisesti. Käytän kuitenkin näitä edellä avattuja käsitteitä, kun tarkastelen Sesemannin aikakäsitystä. Sesemannin taiteessa esiintyvät nämä kaikki aikakäsitykset, osittain hyvin tunnistettavina, osittain limittäin. Taiteilijan on myös liittänyt ajan myös luontoon ja ympäristöön.

Aikaan liittyvät myös muistot. Muistot palaavat elämän myötä yhä uudelleen ja moni lapsuudesta tuttu aihe nousee vuosien mittaan esille Sesemannin taiteessa. Sesemann pohtii teoksissaan ajan luonnetta, johon nämä muistot sekoittuvat. Kokemukseen ajasta pystyy vaikuttamaan taiteella. Taide voi muuttaa lineaarisen aikajanan suuntaa tai murtaa syklisen aikakehän.¹⁵³ Filosofin Julia Kristeva on esittänyt lineaarisen aikakäsityksen lisäksi massiivisen aikakäsityksen. Kristevan mukaan massiivinen aika on toistoa ja ikuisuutta. Lineaarinen aikakokemus on opittu, kulttuurin määräämä, kun taas massiivisessa kokemuksessa symbolisesta järjestyksestä on hetkellisesti vapauduttu.¹⁵⁴ Aika voi esiintyä odottamattomilla tavoilla taiteessa. Aikaa voi korostaa, tai se voi kulkua mukana lähes huomaamatta. Joka tapauksessa aika ja usein myös massiivinen aika tulevat esille. Seuraava runo on mahdollisesti muisto jostakin menneestä talvesta:

---

¹⁵¹ Pulli 1996, 37.

¹⁵² Ollila 2000, 11.

¹⁵³ Pusa 2012, 39.

¹⁵⁴ Kristeva 1993, 166–167.

seinäkello
 on ollut puoli kolme
 koko talven
 muta
 päivät ja yöt
 ovat käyneet täällä
 ja nähneet esineitten
 hitaasti kääntyvät varjot¹⁵⁵

Sesemann kuvaa runossa, kuinka seinäkello on ollut puoli kolme koko talven, mikä kertoo siitä, kuinka talvet voivat tuntua loputtoman pitkiltä, aika tuntuu kuin pysähtyneen. Vaikka päivät ja yöt ovat käyneet, pysyy paikka ja tila silti lähes samanlaisena. Ajan kulun tai pysähtyneisyyden voi tuntea ja sitä voi kuvata eri tavoin. Yön ja päivän vaihtuvuus on ikuinen sykli, joka esiintyy myös runossa. Samoin kuin vuodenaikojen ja sitä myötä vuosissa oleva toistuvuus. Ajan liikkuvuuden tai liikkumattomuuden voi yhdistää tiettyyn paikkaan ja tilaan. Esimerkiksi, jos ei talvisin ole mahdollista päästä talosta, vaan joutuu siellä viettämään talvet olosuhteiden pakosta, voi talossa vallita täysin omanlainen käsitys ajasta. Sesemannille tuntuu olevan tärkeää eri vuodenaikat ja tämä tulee esille seuraavassa lehtiartikkelin haastattelussa:

Nämä syksyn päivät ovat usein ilmeettömiä, ohuita, mutta sitten lehahtaa jostain yllättäen ennenäkemätön maisema entisten paikalle, pilvien mukana, valon ja veden kohdatessa. Jokin ovenavaus on kuin runokirjan aukaiseminen- sivulla vain muutamia säkeitä. Minulla on sellainen lokakuun hetki maalattunakin. Ei se ole tietenkään mistään tarkemmin kotoisin.¹⁵⁶

Lainauksessa tulee ilmi, kuinka luonto on merkittävä osa ajan tulkinnassa. Taiteilija kuvaa syksyn päiviä ilmeettömiksi, ohuiksi. Viittaako hän mahdollisesti ajan olevan myös tasaista, kuin taustalla kulkevaa. Ajan kulku kuitenkin nopeutuu, kun ennennäkemätön maisema saapuu jostain pilvien mukana. Onkohan kyseessä ajatus tai näky tai mahdollisesti menneisyydestä palannut muisto? Lainauksen lopussa taiteilija kertoo, kuinka hänellä on eräs lokakuun hetki maalattuna. Maalauksessa voi ikuistaa jonkin hetken ajassa, vaikka se ei olisi mikään tietty, niin se on silti jokin lokakuuhun sijoittuva hetki. Vaikka taiteilija on sanonut harmaan sään olevan parempi kasvualusta omille mielikuville ja tunnelmille kuin kirkas ja

---

¹⁵⁵ Sesemann 2002, 25.

¹⁵⁶ K.M-sela, Ruovesi 14.1.1981.

kova auringon valo, tuntuu hän silti kaipaavan kesää.¹⁵⁷ Seuraavassakin lehtiartikkelin haastattelussa taiteilija kuvaa syksyä ilottomasti:

Kesä lensi tiehensä kaikkine päivineen, että luulee nähneensä vain unta. Tänään piti lämmittää jo uuneja vaikka juuri olivat ovet ja ikkunat selällään!¹⁵⁸

Toisinaan ajalla on enemmän merkitystä kuin paikalla. Taiteilija pohtii yllä olevassa lainauksessa avoimia ikkunoita, jotka vaihtuvat uunin lämmitykseen. Ne saattavat sijoittuvat johonkin tiettyyn paikkaan, mutta paikkaa oleellisempänä runossa nousee ajan kulku ja kesän vaihtuminen syksyksi. Aikakäsitys on katkelmassa syklinen. Aika on sidonnainen eri ympäristöihin ja paikkoihin. Eri paikoissa ajan voi kokea eri tavoin, esimerkiksi muistoissa ja nykyhetkessäkin ajan voi käsittää eri tavoin. Aikaan ja sen kulkuun voi liittyä erilaisia tunteita ja mielentiloja.

lehti

lehdeltä

kesä paljastuu

syksyksi¹⁵⁹

Vuodenaikojen vaihtelut ja niille tyypillisiä piirteitä nousevat usein Sesemannin runoissa. Runoissa tulevat usein esille luonnon muutoksien kautta ajan kulku. Kokkinen on tutkimuksessaan huomionut että, syksyn kuolleet lehdet, lumen peittämä maa ja vastaavat kuvaukset toimivat vertauskuvina, jotka usein liitetään kuolemaan tai kuoleman läheisyyteen. Luontoon kuuluu kuolema. Luonto näyttää kuolevan syksyllä, mutta herää taas eloon keväällä. Ihmisen kuolemassa voidaan myös nähdä vastaavaa kiertokulkua.¹⁶⁰ Sää voi opettaa hyväksymään sen, että olemme luonnon ja ajan armoilla. Suhtautuminen syksyyn ja talven tuloon on hyvin erilainen kuin suhtautuminen keväeseen ja kesään, jotka Sesemann ottaa innolla vastaan. Tämä nousee esille Ruoveden lehtihaastattelussa vuoden 1981 kevättalvella:

Nyt se kevät tulee! Tänään oli jo kaikenlaisia oireita tuntuissa: äänissä ja hajuissa ja tunnelmissa. Aina samat enteet. Taidan lopettaa täällä ja ruveta pakkaamaan Ruovedelle. On jo valtava hinku metsään ja omaan mörskään. Käyn kai Tukholmassa vielä ennen sitä... Tämä on mahtavaa suvea: vaikka hiki valuu ja järki seisoo, mutta sielu kelluu maisemissa! Ja pilvet syntyvät sinessä aamuissa.

---

¹⁵⁷ Keskitalo 1997, 9.

¹⁵⁸ K.M-sela, Ruovesi 14.1.1981.

¹⁵⁹ Sesemann 2002, 65.

¹⁶⁰ Kokkinen 2019, 299–300

Eivät ne tule mistään, ilmestyvät vain, kasvavat ja välillä haihtuvat taas näkyvistä. Ja vesi on niin ihmeellinen kaikkine valopeileineen.¹⁶¹

Haastattelussa esille tulee käsitys ajasta ja kuinka etenkin vuodenajat tähän vaikuttavat. Keväällä ja kesällä taiteilija lähti luontoon Ruoveden ateljeekotiinsa. Sesemann sinnitteli talven yli kaupungissa, mutta kevään myötä tulivat odottavat tunnelmat ja katse suuntautui kesään. Tapa lähteä aina kevään tullen Ruoveden kotiin ja paluu talveksi Helsinkiin voidaan ajatella tietynlaisena elämän kiertokulkuna. Myös monet muut taiteilijat odottivat kesiä päästäkseen rakkaisiin kesänviettopaikkoihin.

Kulttuuri- ja taidehistorioitsija Hanna-Reetta Schreck on tutkinut Ellen Thesleffiä ja kiinnittänyt huomiota kesänviettopaikan merkityksellisyyteen. Ellen Thesleff vietti vuodesta 1888 lähes jokaisen kesän Muroleen maisemissa Ruovedellä. Paikka sijaitsi Suomen maaseudulla ja oli täydellinen paikka maalata ja sulatella kokemuksiaan Pariisista. Myös luonto näkyi Ellen Thesleffin teoksissa. Murolee merkitsi taiteilijalle kotia, hyvinvointia ja yhteyttä luontoon.¹⁶² Samoin kulttuurihistorioitsijat Otto Latva ja Maarit Leskelä-Kärki ovat kiinnittäneet huomiota paikkaan ja luontoon, jotka olivat myös Tove Janssonille tärkeitä. Tove Janssonille meri oli elämän ympäristö ja se oli tärkeä koko elämän ja taiteilijuuden kannalta. Pellingin saaristo Suomenlahdella on ollut taiteilijan kesänvietto paikkana vuosikymmeniä ja myös pysyvä paikka Klovharulta löytyi 1960-luvulla.¹⁶³ Nämä paikat ja niiden ympäristöt ja luonto heijastuivat näiden taiteilijoiden elämässä ja taiteen kautta. Myös koti käsitys nousee kummankin kohdalle esille, niin kuin myös Sesemannia tutkiessa. Myös muut taiteilijat ovat hakeneet luonnosta rauhaa, inspiraatiota ja kotia itselleen ja taiteelleen.

Muisti ja sen myötä myös muistot vaikuttavat ja ohjaavat ajan jäsentämistä. Muistot tekevät ajan kulumisen ymmärrettäväksi, mutta olennaista on huomata kullekin aikakaudelle ja kulttuurille ominaiset muistamisen tavat.¹⁶⁴ Muistot ja vuoden eri ajat voivat hyvin täsmällisesti liittyä joihinkin tiettyihin paikkoihin, kuten vuodenvieritys liittyy Sesemanilla Ruovedelle pääsyyn ja asumiseen. Aikaa voi käsittää myös abstraktimmin ja pohtia myös sen yleistä luonnetta. Seuraavassa lainauksessa tulee esille, miten taiteilijan *Kuvajaisia: erään omakuvan taustamaisemaa* teoksessa ajan käsitys elämän eri vaiheissa voi olla erilainen ja muuttua.

---

¹⁶¹ K.M-sela, Ruovesi 14.1.1981.

¹⁶² Schreck 2017, 81–84.

¹⁶³ Latva & Leskelä-Kärki 2022, 9–10.

¹⁶⁴ Ollila 2000, 131.

Kaikki tämä on ollut eikä tule koskaan enää. Sitä on vaikea ajatella. Niin kuin eilistä päivää, joka oli kerran huomenna, mutta nyt eilen ja jää taakse samalla tavalla kuin ihmiset ja talot autolla ajaessa. Niitten luo voi ajaa takaisin, sillä ne ovat j o s s a k i n, mutta eivät nämä vanhat päivät – vaikka niistä onkin kuvia.¹⁶⁵

Ajan lisäksi lainauksessa nousee esille paikan problematiikka. Sesemann pohtii ajan ja paikan suhdetta toisiinsa. Menneet päivät ovat olemassa jossakin, koska niistä todisteena on valokuvia, mutta niitä ei voi enää muilla tavoin saavuttaa. Aika on ohimenevää, niin kuin maisema auton ikkunasta. Ajan ja paikan välisyys ovat vahvasti sidoksissa toisiinsa. Ajan problematiikka kertoo myös siitä, miten ihminen suhtautuu ja soluttautuu ympäröivään maailmaan sekä luontoon. Käsitys on enemmänkin aikalähtöinen, kuin esimerkiksi ihmislähtöinen, johon usein on totuttu. Ajassa ihminen on osa jotakin isompaa, osa luontoa. Aikaa ei voi hallita, mutta siitä voi tehdä havaintoja ja tulkintoja omista lähtökohdista.

3.3 Omakuvan maisema ja surrealismi

Tässä luvussa tarkastelen miten Elga Sesemannin taiteessa näkyvät henkiset aiheet ja millainen hänen mielenmaisemansa on voinut olla. Mielenmaisemalla tarkoitan sitä, miten Sesemann on käsittänyt maailman ja ympäristön ympärillään ja miten nämä käsitykset ja ajatukset tulevat esille taiteen välityksellä. Eli jo aiemmin käsitellyt paikat, luonto ja ympäristö pysyvät edelleen luvun ja tutkimuskysymyksen keskiössä. Näkökulma, josta aiheita lähestyn, on tässä luvussa uusi ja keskittyy henkisyteen, kuoleman ja olemassaolon käsitelmiin. Myös surrealistiset esitykset taiteessa nousevat esille. Surrealismin pyrkii yhdistämään kirjallisuutta ja kuvataidetta. Suuntauksen johtaja ja keskeinen teoreetikko oli André Breton (1896–1966). Surrealismissa yritetään kuvata ihmiset tiedostamatonta, esimerkiksi unia hyödyntämällä. Surrealistit etsivät ”ylitodellisuutta”, joka on jotakin arkitodellisuutta suurempaa.¹⁶⁶

Lähestyn aiheita erityisesti kirjallisten pohdintojen ja runojen kautta, tukena jälleen Sesemannin haastatteluaineistot. Lisäksi sivuan sitä, miten unet vaikuttivat taiteilijaan ja miten hän on ne esittänyt. Unille voidaan ajatella tässä tutkimuksessa olevan myös oma

---

¹⁶⁵ Sesemann 1959, 49.

¹⁶⁶ Tieteen termipankki: *Surrealismi*.

paikka, johon todellisuuden ympäristö osin sekoittuu. Esille nousee ajan sekä muistojen limittäisyys. Aloitan tarkastelun runosta, jossa kuvataan olemassaoloa:

kaiken

keskellä

paino ja hitaus

kuvia

kaikesta ympärillä¹⁶⁷

Runossa taiteilija kuvaa kaiken keskellä olevan painon ja hitauden, joka kuvaa mahdollisesti ajan ja olemisen luonnetta tai tunnetta siitä. Seuraava lause kuvia kaikesta ympärillä, on kiinnostava ja visuaalinen näkemys todellisuudesta. Taiteilija on ehkä hahmottanut elämäänsä ja ympäristöään kuvina tai mahdollisesti muistojen palasina, joista on muodostunut kuvia. Kummatkin näistä luovat kerroksellisuuden aikaan. Elämän voi ajan lisäksi käsittää paikkojen kautta. Taiteilija on myös pohtinut fyysistä olemassaoloa, joka on liitetty paikkaan ja aikaan:

...ja jäin yksin peiliin. Jos suljen silmäni, olenko silloin vielä siinä? Sali ja eteinen ovat aina siinä kun katson, mutta häviävätkö ne, kun menen kauppaan? Peilin sali ja eteinen katsovat oikeaan saliin ja eteiseen – vai toisinpäinkö? Tekevätkö ne niin, kun olen poissa, vai onko peili silloin tyhjä kuin taivas?¹⁶⁸

Lainaus on Sesemannin *Kuvajaisia: erään omakuvan taustamaisemaa* romaanista, jossa taiteilija pohtii olemassaoloa. Hän pohtii ovatko paikat todella olemassa vai vain silloin kun itse on niissä. Mikä on lähtöisin itsestä ja mielikuvista ja mikä taas on todellista, johon oma olemassaolo ei vaikuta. Paikoista tulee kerroksellisia ja ne ovat olemassa samaan aikaan, vaikkei niissä itse voisikaan olla yhtäaikaisesti. Taiteilija kuvaa peilin olevan kuin tyhjä taivas, näin myös luonto liittyy paikkakäsitykseen. Taidehistorioitsija Gabriele Guercion käsitteellistämä ajatus taiteen olevan elämää ja ”olemassaoloa”¹⁶⁹. Taide on jotain sisältä kumpuavaa, ikään kuin pakkoa työskennellä.¹⁷⁰ Guercion ajatusta tulkiten taide on itsessään elämää ja olemassaoloa, josta voisi johtaa ajatukseen, että Sesemannin taide ilmentää hänen näkökulmastaan sitä mitä on elämä ja olemassaolo ja kuinka se oli luontevaa esittää taiteen avulla. Sesemann pohti olemassaoloa taiteellisen ilmaisun kautta. Mahdollisesti taiteilijalle syntyy taiteeseen niin tiivis suhde, että se alkaa olla yhtä olemassaolon ja sen esittämisen

¹⁶⁷ Sesemann 2002, 7.

¹⁶⁸ Sesemann 1959, 62.

¹⁶⁹ Taide elämänä/ olemassaolona= Art as Existence.

¹⁷⁰ Guercio 2006, 22.

kanssa. Sesemannin ajatukset paikkojen ja ympäristön olemassaolosta yhdistyvät ulkoiseen maailmaan.

Tekstien sisällön lisäksi tärkeää on myös se, mitä välittyy tekstien äänistä ja rytmistä, sekä miten ne täydentävät kuvaa Sesemannista taiteilijana. Taidehistorioitsija Tutta Palin on esittänyt että, tekstit ikään kuin kuuluvat toisten, sitä edeltävien ja sen kanssa samanaikaisten tekstien ääniin.¹⁷¹ Sesemannin tekstit ja taideteokset täydentävätkin jollain tapaa toisiaan ja sitä, miten hänen elämänsä muodostuu eri osista. Lisäksi teksteissä näkyvät elämän kokemukset, ja kirjoitushetkellä vaikuttanut ympäristö sekä aika. Varmasti myös sen hetkinen ympäristö sekä muut sillä hetkellä kirjoitetut ja luetut tekstit vaikuttivat.

Taiteilijan elämään ja teoksiin ovat vaikuttaneet muut ihmiset hänen ympärillään.

Taidehistorioitsija ja uskontotieteilijä Nina Kokkinen nostaa esille, kuinka jo 1800-luvun loppupuolella luonnosta voi löytyä elämän syvimpiä kerroksia. Luonnonilmiöt muuttuvat jopa ihmismäisiksi olennoiksi. Maailmansieluun liittyy myös vitalismin ajatukset elämänvoimasta, joka on läsnä kaikkialla ja vaikuttaa kaikkeen. Tällainen elämänvoima on rinnastettu myös taiteilijan luomisvoimaan.¹⁷² Ajatus mielestäni sopii myös Sesemannin taiteeseen, sillä Sesemannin taiteessa tulee esille, kuinka hän luonnon avulla nostaa esille elämän eri puolia. Kuten aiemmin taiteilija esitti elämänkiertokulun ja ajan kulun vertauskuvallisesti luonnon elementtien kautta. Menneet käsitykset, jotka ovat vallinneet suomalaisessa taiteessa voivat vaikuttaa hyvinkin kauan. Luonto on monia vuosikymmeniä puhutellut taiteilijoita, ja käsitykset luonnosta ovat varmasti osin kulttuurissa opittuja, mutta ne tuovat myös oman kokemuksen luonnosta osaksi taidetta ja elämää.

Ajatus luonnon elämänvoimasta rinnastettuna taiteilijan luomisvoimaan sopii myös Sesemannin taiteeseen. Sesemann on itse haastattelussa todennut, että Ruoveden luonnolla on ollut hänelle suuri vaikutus. Hän on vielä lisännyt, ettei vaikutus ole ollut ihan välitön, mutta jollain tavalla kuitenkin läsnä.¹⁷³ Sesemannin taide on tutkailevaa ja siitä on havaittavissa aikoja ja paikkoja samanaikaisesti. Joskus maiseman kerrokset voivat olla näkymättömissä ja merkityskerrokset selviävät vasta syvällisemmässä vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa, esimerkiksi asumisen tai työskentelyn myötä. Näissä näkymättömissä kerroksissa sijaitsevat

---

¹⁷¹ Palin 1998, 144; Ks. myös Palin 2004, 16.

¹⁷² Kokkinen 2019, 176–180.

¹⁷³ Elga Sesemannin haastattelu 30.01.1998.

myös muistin paikat ja paikoissa eletyt hetket eli muistot.¹⁷⁴ Seuraavassa taiteilijan pohdinnassa myös elämä ja kuolema esiintyvät samanaikaisia:

Hautausmaa tulee yhä pienemmäksi ja mustemmaksi ja risteistä näkyy hiukan kiviaidan yli. Puut kumartuvat lähemmäksi toisiaan niitten päälle ja puhuvat hiljaa niin, etteivät kuolleet kuulisi.¹⁷⁵

Lainaus on *Kuvajaisia: erään omakuvan taustamaisemaa* muistelmaromaanista, jolloin sen voi päätellä olevan muistoja lapsuudesta. Sesemann on kävelemässä pois päin hautausmaalta ja kuvaa kiviaidan tekevän eron heidän ja hautausmaalla makaavien kuolleiden välille. Ero elävien ja kuolleiden välillä siis on, mutta kiviaita ei tunnu kovinkaan ylitsepääsemättömältä eron tekijältä. Puut kuiskivat, etteivät kuolleet kuulisi. Ehkä tuulen suhina puissa peittää keskustelut kuolleilta, mutta miksi he eivät saisi kuulla? Eivätkö kuolleet enää kuulu tähän maailmaan ja siksi kuolleiden ei kuuluisi kuulla elävien asioista. Havaittavissa on yhteys luonnon ja kuolleiden välillä. Puut tuntuvat olevan lähempänä kuolleita kuin elävät ihmiset. Kuitenkin niin elävät ja kuolleet vaikuttavat olevan vuorovaikutuksessa luonnon kanssa. Onko luonto elävien ja kuolleiden välissä, samalla yhdistävä sekä erottava. Katkelmassa on olemassaolon pohdintaa ja käsitys siitä, mitä kuoleman jälkeen tapahtuu. Kuolleet tuntuvat kuvauksessa olevan lähellä, varsinkin hautausmaalla, jossa kuolema konkreettisesti onkin lähempänä. Käsitys kuolemasta voi myös olla erilainen ja muuttuva:

rakkaus kahden
kolmantena
neljäntenä
kuolema¹⁷⁶

Runossa on kaunis, mutta myös melankolinen ajatus. Rakkaus, joka päättyy kuolemaan. Kuolema on väistämätöntä ja se runossa kuoleman tuntuu pysäyttävän tai päättävän rakkauden. Sesemannin runosta voisi tulkita, että taiteilija ajattelee rakkauden loppuvan kuolemaan, eikä tunnut olevan mitään sen jälkeen. Toisaalta runo jaa myös avoimeksi ja voi olla, että taiteilija ei ole halunnut tai tiennyt miten jatkaa runoa. Sesemannin muissa teoksissa saa käsityksen, että hän uskoi elämän jälkeen olevan jonkinlainen tuonpuoleinen vastassa:

---

¹⁷⁴ Puolamäki 2020, 3 & 18–19.

¹⁷⁵ Sesemann 1959, 29.

¹⁷⁶ Sesemann 2002, 30.

jokin
 tai jotain
 mihin ei pimeässäkään
 voi kääntyä selin¹⁷⁷

Runossa aiheena on mahdollisesti kuolema. Runo on surrealistinen ja siinä tuntuu haalistuvan tämän- ja tuonpuoleisen raja. Jotakin on siis elämän jälkeen tai samanaikaisesti, mitä ei elävät pysty tavoittamaan. Olemassaolon pohtiminen voi olla myös kuoleman pohtimista.

Saksalainen filosofi Friedrich Nietzsche on kirjottanut ”taiteen henkistymisestä”, joka tarkoittaa että, taide kohottaa päätään uskontojen jäädessä unholaan. Se omaksuu uskonnon tuottamia tunteita ja mielialoja ja muuttuu sitten syvällisemmäksi, sielukkaammaksi, voidakseen välittää haltioitumista ja intoa.¹⁷⁸ Esimerkiksi taidemaalari ja graafikko Hugo Simbergillä luonnon elollistaminen näkyy selvästi hänen teoksissaan. Simberg saapui elokuussa vuonna 1895 Gallen-Kallelan oppiin Ruovedellä, ja tällöin hänen luonnoskirjaansa syntyi kuvallisia kokeiluja luonnon henkistämiseksi.¹⁷⁹ Myös Sesemannin taiteessa luonto saa monia symbolisia, hengellisyyteen ja luonnon elollistamiseen viittaavia piirteitä. Esimerkiksi linnut tai taivaan raja voivat viitata tuonpuoleiseen. Luonnon kuvauksista löytää hengellisyyteen viittaavia piirteitä:

peili-
 tyynellä
 soudetaan kuvatusten
 kaksilla airoilla
 yht-
 aikaa¹⁸⁰

Runossa taiteilija soutaa kuvatusten yhtä aikaa kaksilla airoilla. Kuva itsestä soutamassa järvellä heijastuu pinnasta ja saa vaikutelman, kuin airoja olisi kahdet. Veden pinnan heijastus on kiinnostava ja vesi ja järvi tärkeinä elementteinä nousevat jälleen kesiköön. Runo sijoittuu luontoon, järvessä tai meressä suotamiseen. Vesi on tyyni, joka luo romanttisen ja rauhallisen

---

¹⁷⁷ Sesemann 2002, 38.

¹⁷⁸ Nietzsche 2000, 116.

¹⁷⁹ Kokkinen 2019, 167.

¹⁸⁰ Sesemann 2002, 44.

ympäristön runossa. Vesi myös elementtinä voidaan taivaan tavoin liittää henkisyyteen, ja kuinka se voi luoda sillan tuonpuoleisen ja elämän välille. Kokkinen on tuonut esille, miten raamatullisen vedenpaisumuksen tuho muuttuu kuoleman kuvaukseksi.¹⁸¹ Vesi ja kuolema on siis jo varhain liitetty toisiinsa. Vesi on olennainen osa elämää ja sen kiertokulkua ja mielenkiintoinen ajatus, että se toimisi jonkinlaisena porttina.

Ihmiset saattavat tavoitella jatkuvuutta elämäänsä menneen ja nykyisen välillä. Sesemann teoksissa ei suoraan näy vanheneminen, mutta elämän aikana kertyneet muistot ja eletyt elämän vaiheet niistä voi havaita. Hänninen on esittänyt kuinka ihmisten tapa jäsentää elämäänsä ja sen muutoksia heijastelee yleisiä kulttuurisia merkitysrakenteita ja sen tarinamalleja.¹⁸² Käsitys kuolemasta nousee Sesemannin taiteessa ajoittain esille. Myös Huupponen on tutkinut taiteilijan kuoleman käsitystä ja huomannut kuinka kuoleman käsitys on myös muuttunut ajan myötä myönteisemmäksi.¹⁸³ Taiteilijan lähestyminen kuolema-aihetta oli toisinaan hyvin realistinen:

Ennen oli vain elämä. Aina, niin kuin maisema ja taivas, jotka sateen ja pimeyden alta palasivat muuttumattomina¹⁸⁴

Lainauksessa tulee esille, että ennen oli vain elämä, mutta nyt on muutakin. Niin kuin elämässä kuolemassakin on omat kauneutensa. Mahdollisesti tämä viittaa tuonpuoleisen käsittämiseen ja siihen ettei elämä jatku ikuisesti, vaan on myös jotain muuta elämän lisäksi. Historioitsija Anne Ollila on esittänyt että, tuonpuoleinen elämä on nähty 1800-luvun loppupuolella eräänlaisena utopiana, johon mieluusti viitattiin mutta joka kuitenkin jäi melko epämääräiseksi. Siten ihmisten mielikuvitukselle jäi paljon tilaa, kun he saattoivat itse kuvitella, mitä kuolemanjälkeinen elämä tarkoitti.¹⁸⁵ Sesemannista tehdystä lehtiartikkelin haastattelusta nousee esille, että tuonpuoleisen ja elämän lisäksi löytyy myös kolmas maailma:

Ei millään jaksaisi elää vain ihmisten varassa- edes kaikkein lähempien- ellei olisi toista maailmaa, sitä taidetta¹⁸⁶

Lainauksessa taiteilija käsittää elämän ikään kuin eri maailmoina. Sesemann erottelee taiteen kokonaan omaksi maailmaksi. Lainaus voi olla kuvainnollinen, mutta esille tulee selkeästi

---

¹⁸¹ Kokkinen 2019, 298–299.

¹⁸² Hänninen 1999, 52 ja 78–79.

¹⁸³ Huupponen 2021, 73–74.

¹⁸⁴ Sesemann 1959, 118.

¹⁸⁵ Ollila 2000, 107.

¹⁸⁶ Ruovesi 14.1.1981. N:o 3, K.M-sela.

taiteen tärkeys ja kuinka taiteen kautta voi luoda aivan oman maailmansa. Sesemann on itse kuvannut, kuinka maalauksissa on yhtäaikaisuutta ja päällekkäisyyttä. Toisaalta hän on myös todennut, ettei maalauksessa ole aikaa.¹⁸⁷ Vaikuttaa siltä, että erilaiset paikat ja muistot sekoittuvat toisiinsa taiteellisissa teoksissa. Myös unissa ja niiden kuvailuissa taiteilija tuo esille ajan ja olemassaolon käsityksiä:

unen rajalla

voi suistua

jyrkänteeltä

unta näkemättä¹⁸⁸

Unet muodostuvat ajatuksista ja mielikuvista. Unet voivat sekoittua todellisuuden kanssa tai ikään kuin toimia todellisuuden jatkeena. Taiteeseen voi heijastua surrealistisia piirteitä sekä olemassaolon pohdintaa, joka voi olla peräisin unista. Unien ja todellisuuden yhteen sulautuessa elämä voi avautua kaikissa sen mahdollisuuksissa. Surrealismi jatkoi ja moninkertaisti taiteilijan ilmaisukeinojen sekä taiteen ja todellisuuden välistä avautumisprosessia.¹⁸⁹ Sesemannin taiteessa, niin kuvallisessa kuin kirjallisessa, on nähtävissä surrealismille tyypillisiä piirteitä. Siitä en ole varma, tavoitteliko taiteilija itse surrealistisia aiheita tarkoituksella. Mutta tutkimuksissa ja lehtiartikkeleissa, joita taiteilijasta on tehty, nostetaan usein esille surrealistinen tyyliunta sekä aiheet.

Taiteensuuntaus ja teosten aiheet voivat olla muotoutuneet muistojen ja eletyn elämän perusteella, ilman tietyn suuntauksen tavoittelua ilmaisussa. Taidesuuntaus surrealismi jatkoi ja moninkertaisti taiteilijan ilmaisukeinojen sekä taiteen ja todellisuuden välistä avautumisprosessia 1920-luvulla.¹⁹⁰ Surrealismi on mielentoimintaa, joka välittyy välineen, kuten taiteen kautta. Runoilija André Breton (1896–1966) uskoi ihmisen pystyvän muuttamaan ja luomaan todellisuutta kielen ja kuvataiteen välityksellä. Surrealismi tutustuttaa kuolemaan ja siinä etsitään ideaalia, kuolemattomuuden maata. Bretonin mukaan surrealismissa olennaista on olemassaolon sekä kuoleman tarkastelu, sekä siinä pyritään

---

¹⁸⁷ Elga Sesemannin haastattelu 1990.

¹⁸⁸ Sesemann 2002, 54.

¹⁸⁹ Breton 1996 (1924), 6 & 19–27.

¹⁹⁰ Vihanta 1992, 26–27.

tuomaan esiin ihmisen tiedostamaton ja alitajuinen.¹⁹¹ Alitajuiset ajatukset nousevat esille unien kautta:

näin sinut vähän ennen
unen loppua enkä tiedä
ehditkö sinä nähdä minut
kun en päässyt lähemmäksi¹⁹²

Sesemann kuvailee runossa toisen ihmisen näkemistä ja kokemista unessa. Tämä kiinnostavasti raottaa taiteilijan ajatuksia ja mielenmaisemaa. Onko runossa kyse henkilöstä, jota ei todellisuudessa voi tavoittaa, mutta unen kautta se on lähes mahdollista. Runo vaikuttaa olevan kirjoitettu tietylle henkilölle, sillä siinä puhutaan sinusta ja minusta. Tulkitsen, että runossa kaipausta on läsnä. Taiteilija näki ”sinut”, jonkun, ennen unen loppua ja toivoi, että myös tämä olisi nähnyt hänet. Kohtaaminen oli melkein tapahtunut, mutta täyttää varmuutta taiteilijalla ei ollut siitä tuliko hän itse huomatuksi. Mahdollisesti Sesemannin runot liittyvät jo edesmenneisiin läheisiin. Läheisten tavoittaminen voi olla tai tuntua mahdolliselta unien kautta. Unet voivat kertoa yksilöllisestä aikalaiskokemuksesta, ajalle tyypillisistä arvoista tai taustoittaa valvetodellisuuden tapahtumia.¹⁹³

Runo voi kertoa siitä kuka on mielessä tai kenet haluaisi vielä nähdä, vaikka se ei olisi tässä maailmassa enää mahdollista. Unissa, mielikuvissa ja muistoissa voi päästä lähemmäs ihmisiä, joiden kanssa yhteys ei olisi muuten mahdollista. Samoin tuttuihin maisemiin ja paikkoihin palaaminen on helposti mahdollista unissa ja mielikuvissa sekä tiedostetusti muistojen kautta. Taidehistorioitsija Riikka Stewen on puhunut kuvan piilotajunnasta tai tiedostamattomasta, joka viittaa kuvan suhdetta muihin kuviin, kuvan tekijän suhdetta koko kuvalliseen historiaan sekä katsojan suhdetta aiempiin katsomiskokemuksiinsa. Hänen mukaansa jokainen kuva muistuttaa unta, sillä sen yksityiskohdat puhuvat kuvan takaisesta ”todellisuudesta”, tiedostamattomasta.¹⁹⁴ Taide muodostuu siis osin tiedostamattomasta.

Haastattelussa Sesemannilta on kysytty yrittääkö hän saavuttaa unimaailmaa töissään, johon taiteilija on vastannut, ettei sitä voi saavuttaa. Hän on kuvannut kuinka unissa tapahtumat ovat päällekkäin tai limittäin ja siinä on aika mukana. Perustunnelmaa hän on yrittänyt jäljittää,

---

¹⁹¹ Breton 1996 (1924), 19–27.

¹⁹² Sesemann 2002, 60.

¹⁹³ Kanerva & Koski & Lamberg 2022, 301.

¹⁹⁴ Stewen 1995 (1989), 70–72.

mutta silloin teoksista tulee vain kuvauksia unesta, eikä se ole tällöin sama kuin uni.¹⁹⁵

Tunnelman voi yrittää tavoittaa, mutta kuva on lopulta erilainen. Niin kuin kaikessa taiteessa, maailmaa on mahdotonta täysin esittää tai kuvata sellaisena kuin se on ja lopulta kaikki ovat vain tulkintoja ja kuvauksia.

Luvussa tuli esille olemassaolon pohdinta ja kuoleman käsityksiä. Elämän ja kuoleman lisäksi maailmoita voi olla myös muita. Sesemann kuvaa taidetta omana maailmanaan, joka vaikuttaa erilliseltä osalta elämästä. Sesemannille taide vaikuttaa olevan oma maailmansa, minkä vuoksi Sesemannin elämän tutkiminen taiteen kautta on hedelmällinen näkökulma. Lisäksi esille nousivat henkisyys, luonto ja paikat, jotka näkyivät välillä selvemmin ja toisinaan rivien välistä luettuina. Ajan ja paikkojen samanaikaisuus nousi jälleen esille, ja niiden surrealistinen, mutta toisinaan myös hyvin realistinen, esitystavat korostuivat. Lisäksi taiteilijan unet ja muistot nousevat esityksinä ja kuvauksina kirjoituksista ja runoista. Runot olivat tässä luvussa keskeinen ja hyvin kiinnostava aineisto. Runoissa tulee esille ajatuksia ja pieniä pätkiä unista ja käsityksiä, joita tulkitsen tukien myös muihin aineistoihin. Haastattelut olivat myös tässä luvussa keskeisessä roolissa, sillä näistä aiheista on kysytty Sesemannilta haastatteluista, ja hän onkin avannut ajatuksiaan enemmän unista ja taiteen luomisprosessista. Nämä kaikki raottavat sitä, millainen on ollut taiteilijan mielenmaisema ja miten hän on elämänsä mahdollisesti kokenut ja sen myötä kuvannut.

---

¹⁹⁵ Elga Sesemannin haastattelu 1990.

4 Lopuksi

Tutkimuskysymykseni oli miten luonto ja paikat ovat merkityksellisiä Elga Sesemannin taiteessa ja elämässä. Tarkasteluni kohdistui erityisesti vuosiin 1960–2007, mutta myös muistoja taiteilijan lapsuudesta nousi tarkasteluun. Lähestyin tutkimuskysymystä muutamien isompien teemojen kautta. Ensimmäisessä käsittelykappaleessa tarkastelun keskiössä olivat taiteilijan lapsuudenkoti Tienhaarassa sekä ateljeekoti Ruovedellä. Lapsuuden kodin Tienhaaran kohdalla pohdin erityisesti sitä, miten lapsuuden ympäristö ja paikat ovat vaikuttaneet taiteilijaan ja kuinka lapsuuden kodin vaikutus pysyy mukana koko Sesemannin tuotannon ja elämän mukana. Ruoveden ateljeekodissa tärkeäksi muodostuu kotia ympäröivä luonto. Kummassakin tulevat esille myös kotiin liittyviä käsityksiä. Kumpikin paikka oli merkityksellinen ja tutkin miten tämä tulevat esille taiteilijan teoksissa.

Toisessa käsittelykappaleessa keskityin tarkastelemaan lähemmin Sesemannin luontosuhdetta. Esille nousevia aiheita oli luonnon romantisointi, elämän kiertokulku, muistot, hengellisyys, aikojan ja paikkojen samanaikaisuus. Kiinnostavaa oli erityisesti se, miten luonnon eri elementit toistuivat ja liittyivät myös usein taiteilijan aikakäsitykseen. Lisäksi otin vielä tarkasteluun taiteilijan surrealistisia runoja ja kirjoituksia. Surrealistisista aiheista tuli esille kuoleman ja todellisuuden käsityksiä sekä unien maailmaa.

Tutkielman johtopäätöksinä voi todeta, että lapsuuden muistot ja tärkeät paikat nousevat esille Sesemannin elämässä ja taiteen kautta. Taiteilija käsittää elämän kerroksellisenä, jossa muistot, ajat ja paikat limittyvät. Pohdinta näkyy jo *Kuvajaisia: erään omakuvan taustamaisemaa* (1959) kirjan kautta nousseissa lapsuuden muistoissa ja hetkissä. Taiteessa näkyvät Ruovesi ja luonnon vaikutus. Muistot nousevat esille ja tietyt elementit, kuten metsä, järvi, sähkötolpat ja junat toistuvat Sesemannin taiteessa. Lisäksi olemassaolon ja kuoleman pohtiminen ovat mukana jo lapsuuden ajoilta lähtien. Muistoja tutkiessa on myös hyvä pitää mielessä se, mitä jää kertomatta. On varmasti monia kerroksia, jotka jäävät huomaamatta muilta ihmisiltä ja tutkijoilta, sillä toisen ihmisen elämää ei voi koskaan täysin ymmärtää ja tietää siitä kaikkea. Joten tämäkin tutkielma on vain yksi tapa ja näkökulma lähestyä taiteilijan elämää.

Sesemannin taideteokset, runot ja muistot muodostavat kuitenkin jonkinlaisen kuvan, millainen ihminen hän on ollut ja miten hän on tulkinut paikkoja ja ympäristöään.

Mielenmaiseman voisi ajatella rakentuvan kaikesta mitä hän on kokenut elämänsä aikana ja

näitä asioita hän on myös ilmaissut taiteessaan. Taiteilijan teokset ovat kuin eri hetkien ”kohtauksia”, jotka yhdessä muodostavat kuvan taiteilijan elämästä. Teokset voivat luoda maisemaa taiteilijasta tai ne voivat olla palasia ajatuksista ja elämästä. Sesemannin teokset luovat hänestä ja hänen elämästään moninaisen omakuvan. Tätä omakuvaa voi tarkastella monesta eri kulmasta ja siitä voi tehdä tulkintoja, muttei se ole koskaan täydellinen, sillä taiteilija itse vain tietää, miten on kokenut ja elänyt elämänsä. Elämäntarina rakentuu niin sisäisestä kuin ulkoisesta maailmasta. Taiteilijan elämästä voi hahmottaa tiettyjä käännekohtia ja aiheita. Esimerkiksi käännekohtina voisi nähdä lapsuuden Tienhaarassa ja sieltä opitun lähestymistavan maailmaan, puolison kanssa Ruovedelle yhteisen kodin rakentaminen ja luonnon keskellä asuminen, puolison kuolema Intiassa tai kaikki kesät Ruoveden miljöössä. Ei kuitenkaan voi tehdä johtopäätöksiä, kuinka taiteilija on itse nähnyt elämänsä, mutta taiteen avulla voi päästä hiukan lähemmäs hänen mielenmaisemaansa.

Muistot ovat palasia eri ajoilta elämästä. Runokokoelman *Sade kirjoitti lyijykynällä* (2002) runoissa Sesemann pohtii ajan kulkua ja niissä esiintyy aiheita, jotka ovat liitettävissä suoraan lapsuuden maisemiin. Lapsuus on ollut vaikuttajana myöhempään omakuvaan. Ikä tuo taiteeseen ja aiheiden käsittämiseen uusia ulottuvuuksia, mutta se ei poista alkuperäisiä pohdintoja vaan enemmän moninaistaa niitä. Kokemus elämästä ja näkökulmat aiheisiin muuttuvat elämän myötä. Taiteen keinoin taiteilija on pohtinut näitä aiheita, ja ne ovat tulleet osaksi hänen elämäänsä.

Romantisoitunut luontokäsitys nousi myös keskeiseksi osaksi tutkimusta. Taiteilijan kuvaukset runoissa ja myös muissa aineistoissa luonnosta ovat jopa sadunomaisia. Ne ovat kuin omasta maailmastaan, mutta silti kovin helposti tavoitettavia. Esille nousee metsä, vedet sekä linnut luonnon symbolisina elementteinä. Niistä voidaan havaita hengellisyyttä ja ne voivat myös herättää ajatuksia ja luoda jopa siltoja eri maailmojen välillä. Suomen tyyppillisten luonnon piirteiden lisäksi Sesemann kuvaa Intian kulttuuria ja miten se sävähdetti häntä. Intiaa taiteilija kuvaili romanttiseen sävyyn, mutta totesi myös, ettei hän pääse tarpeeksi lähelle tätä kulttuuria tehdäkseen siitä taidetta. Suomalainen luonto kuitenkin tuntuu olevan keskeistä taiteilijan elämässä ja se myös näkyy hänen taiteellisessa tuotannossaan.

Käsittelin myös ajan kerroksellisuutta ja miten kiertokulku näkyy taiteilijan runoissa. Kiertokulun ja ajan luonteen muuttumisen pystyi näkemään Sesemannin taiteessa vertauskuvina luonnosta tai ajan erilaisina kuvauksina. Ajan hahmottaminen oli välillä subjektiivista ja toisinaan lineaarista tai massiivista. Ajan käsitykset myös sekoittuivat

keskenään ja niin ajat kuin paikatkin tuntuivat olevan samanaikaisesti nähtävissä. Muistot sekoittuivat ja nousivat yhä uudelleen taiteen aiheiksi.

Viimeisessä luvussa esille tuli surrealismin kaltaiset kuvaukset ja käsitykset olemassaolosta ja kuolemasta. Lisäksi outojen maailmojen kuvauksien lisäksi myös unet toimivat omana maailmanaan. Taiteilijan käsitys todellisuuden, olemassaolon ja kuoleman välillä ollut raja tuntuu haalistuvan ja on havaittavissa kerroksellista käsitystä näistä teemoista. Myös unien kuvaukset ja maailmat limittyvät todellisuuden kanssa. Kuolemaan liittyy myös läheisten ihmisten ikävöinti ja arvoituksellisuus elämänjälkeistä aikaa kohtaan.

Näkökulmani taiteilijaan ja tämän teoksiin oli kulttuurihistoriallinen. Kulttuurihistoria tarjoaa kiinnostavan ja erilaisen lähestymistavan tarkastella tutkimuskysymystä. Kulttuurihistoriassa merkitsee ja tulee ottaa huomioon kulttuuriset tekijät ja ilmiöt aikakaudelta, jota tarkastelee. Lisäksi keskittyminen ei ole ainoastaan taiteellisessa tuotannossa ja sen tulkitsemisessa. Tutkimuksessa otin monia eri lähteitä ja niistä yhdistelemällä loin kokonaisen kuvan. Lehtiaineistot ja haastattelut myös olivat keskeisessä roolissa aineistoina ja ne avartavat kuvaa omasta ajastaan. Kulttuurihistoriallisuus tutkimuksessa tarjoaa ainutlaatuisen näkökulman tarkastella taidetta ja sen takana olevaa henkilöä.

Runot, muistelmromaani, taide, haastattelut, näyttelyesite, Sesemannin oma sivusto sekä sanomalehdet ovat toimineet tärkeinä lähteinä tarkastellessa taiteilijan elämää. Nämä vaikuttavat taiteilijan elämässä ja taiteessa ja ovatkin antaneet ainutlaatuisen tulokulman lähestyä Sesemania ihmisenä ja taiteilijana. Kukin aineisto avasi omalta osaltaan, hiukan eri näkökulmista, taiteilijan elämää. Kulttuurihistoriallisessa, elämäkerrallisessa ja luontokeskeisessä lähestymistavassa tutkin taiteen taustalla olevaa ihmistä ja hänen elämänsä ja kuinka ympäröivä maailma on häneen vaikuttanut ja siten tullut taiteessa esille. Taiteen analyysin sijaan aiheet, joista taideteoksia on tehty ovat pääroolissa. Kulttuurihistoriallinen lähestymistapa lähestyy taidetta ja taiteilijaa kulttuurin kautta, kuten tässä tutkimuksessa luonnon, ympäristön ja paikkojen.

Elga Sesemania voisi tutkia vielä paljon lisääkin. Hänen tuotantonsa on hyvin laaja ja taideteoksia löytyy moninaisesti erilaisista aiheista. Myös muistot sekä ajan käsityksiä olisi hyvin mielenkiintoista tutkia lisää taiteilijan kautta. Ruovesi olisi kiinnostava aihe tutkia. Ruovesi sulki sisäänsä monia eri taiteilijoita ja tutkimusta Ruovedestä ympäristönä ja paikallisten näkökulmasta olisi myös hyvin mielenkiintoista tehdä. Lisäksi luonnon vaikutus suomalaiseen taiteeseen nousee aina välillä vastaan tutkimuksessa ja olisi hyvin kiinnostava

syventyä siihenkin vielä lähemmin. Tulokulmia aiheeseen löytyy hyvin moninaisesti eri näkökulmista.

Tutkimukseni kertoo henkilöstä, taiteilijasta, taideteosten taustalla. Käsittelin mitkä paikat ovat Elga Sesemannin elämässä muodostuneet tärkeiksi ja miten taiteilijan luontosuhde välittyy taiteen ja runojen kautta. Myös monia muita aineistoja löytyy, jotka avaisivat tutkimusta. Esimerkiksi taiteilijasta otetuista valokuvista, hänen tekemistään luonnoksista ja maalauksista löytyisi vielä paljon lisää tutkittavaa. Tutkimusta voisi jatkaa siis vielä syvemmällekin taiteilijan mielenmaisemaan ja hänen käsityksiin ympäröivästä elämästä ja kulttuurista.

Lähteet

Alkuperäisaineisto:

Sesemann, Elga: *Sade kirjoitti lyijykynällä*. Yliopistopaino/pikapaino. Runogalleria, Helsinki 2002.

Sesemann, Elga: *Kuvajaisia- erään omakuvan taustamaisemaa*. WSOY, Porvoo 1959.

Sesemann, Elga; taiteilija, synt. 1922. Haast. Lea Keskitalo 1990. Kansallisgalleria, Kiasman kirjasto. Kuunneltu 03.05.2023. Haastattelun tiedoissa haastattelupäiväksi oli merkitty 06.11.1990, mutta samoissa tiedoissa päivämäärä on todettu virheelliseksi. Oikeaa haastattelupäivää ei ole tiedossa.

Sesemann, Elga; taiteilija, synt 1922. Haast. Juha Ilvas 30.01.1998. Kuvataiteen keskusarkisto, Kansallisgalleria, Kiasman kirjasto. Kuunneltu 03.05.2023.

Sanomalehdet:

Aamulehti 22.11.1964, sunnuntailiite

KL. 6.1.1959. Manner, Eeva-Liisa: "heijastuksia".

Ruoveden paikallislehdestä:

Ruovesi 14.1.1981. N:o 3, K.M.sela.

Ruovesi 22.9.1971. N:o 38, K.M-sela.

Ruovesi 16.7.1980- N:o 6.

Ruovesi 26.11.1980. N:o 47, Sela.

Ruovesi 28.1993. T.U. 6-3202-4.

Näyttelyesite näyttelystä: Elga Sesemann 5.-17.7.2022. Ruoveden Viljamakasiini, kirjasto ja Asunto-ateljee.

Utriainen, Anu: *Elga Sesemann- oman tiensa kulkija ja taiteilija modernissa maailmassa*
Tarinoita tauluista- muistoja Elgasta
Elga Asunnalla

Taideteokset. Kuvaluettelo tutkimuskirjallisuuden jälkeen.

Tutkimuskirjallisuus:

- von Bonsdorff, Pauline: Eletty ja mielletty maisema. Alkuteos *Suomalaisten symbolit*. Toim. Halonen, Tero & Laura Aro. Atena Kustannus Oy, Gummerus Kirjapaino, Jyväskylä, 2005.
- Breton, André: *Surrealismen manifesti, I manifesti 1924*. Ranskankielinen alkuteos: Manifestes du Surréalisme. Premier Manifeste (1924). Suom. Kirstinä, Väinö. 1. laitos 1970, Karisto, Helsinki 1996.
- Caine, Barbara: *Biography and History*. Houndmills, Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan 2010.
- Enges, Pasi: Myyttisiä maisemia ja uskomuksellisia ympäristöjä. Kansanuskontutkimuksen näkökulmia ympäristömytologiaan. Teoksessa *Ympäristömytologia*. Toim. Knuutila, Seppo & Piela, Ulla. SKS, Helsinki 2014.
- Florin, Christina: Kolme esimerkkiä ruotsalaisesta elämäkertatutkimuksesta. Teoksessa *Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus*. Toim. Hakosalo, Heini & Jalagin, Seija & Junila, Marianne & Kurvinen, Heidi. SKS, Helsinki 2014.
- Freud, Sigmund: *Unien tulkinta*. Suom. Puranen, Erkki. Gummerus, Helsinki 2010 (1899).
- Guercio, Gabriele: *Art as Existence: The Artist's Monnography and Its Project*. MIT Perss, Cambridge 2006.
- Hakosalo, Heini & Jalagin, Seija & Junila, Marianne & Kurvinen, Heidi: Elämää suurempaa. Teoksessa *Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus*. Toim. Hakosalo, Heini & Jalagin, Seija & Junila, Marianne & Kurvinen, Heidi. SKS, Helsinki 2014.
- Harmainen, Antti & Pollari, Mikko: Biografian mahdollisuuksista ja rajoista työnväenliikkeen ja teosofian tutkimuksessa. Teoksessa *Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus*. Toim. Hakosalo, Heini & Jalagin, Seija & Junila, Marianne & Kurvinen, Heidi. SKS, Helsinki 2014.
- Helminen, Katri: Juoksijaori Lapukan tarina ja elämäkerran mahdollisuus. Teoksessa *Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus*. Toim. Hakosalo, Heini & Jalagin, Seija & Junila, Marianne & Kurvinen, Heidi. SKS, Helsinki 2014.
- Huupponen, Rosa: ”Kaikki tämä on ollut eikä tule koskaan enää. Sitä on vaikea ajatella.”: omaelämäkerrallisuus, eksistentiaalisuus ja moniaikaisuus kuvataiteilija Elga

- Sesemannin tuotannossa*. Pro gradu -tutkielma. Taidehistoria, Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä 2021.
- Huusko, Timo: Symbolismi Suomen taiteessa. Teoksessa *Suomen taiteen tarina*. toim. Cantz, Hatje. Ateneum Kansallisgalleria, Helsinki 2016.
- Hänninen, Vilma: *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampereen yliopisto, sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos, väitöskirja, Tampere 1999.
- Immonen, Visa: Neljä esinettä valtionarkeologi Juhani Rinteen elämästä. Teoksessa *Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus*. toim. Hakosalo, Heini & Jalagin, Seija & Junila, Marianne & Kurvinen, Heidi. SKS, Helsinki 2014.
- Iltanen, Annika: *Haavoittuneen enkelin matkassa. Psykobiografis-taidehistoriallinen tutkielma Hugo Simbergin mielimaalauksen tematiikan alkulähteiltä Ruoveden lumosta vuosina 1895 ja 1897 sekä sen enkeliyiden jälistä*. Pro gradu -tutkielma. Taidehistoria, Helsingin yliopisto, Helsinki 2020.
- Kanerva, Kirsi & Koski, Kaarina & Lamberg, Marko: Mitä on “muistihistoria”? tapaus Suomen nälkävuodet 1860-luvulla. Teoksessa *Kulttuurihistorian tutkimus: lähteistä menetelmiin ja tulkintaan*. Toim. Mähkä, Rami & Ahonen, Marika & Ollitervo, Sakari & Räsänen Marika. Kulttuurihistorian seura, Turku 2022.
- Karjalainen, Päivi: *Varjosta valoon? Fragmentteja naistaiteilijoiden asemasta, elämästä ja kokemuksista taiteen kentällä 2000-luvun Suomessa*. Pro gradu -tutkielma. Taidekasvatus. Taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos. Jyväskylän yliopisto, 2010.
- Keskitalo, Lea: *Elga Sesemannin 1940-1960-lukujen taide ja suhde vitalistiseen taidekäsitteeseen*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, taidehistoria. Helsinki 1997.
- Knuutila, Seppo & Piela, Ulla: Ympäristömytologia – havainto ja tulkinta. Teoksessa *Ympäristömytologia*. toim. Knuutila, Seppo & Piela, Ulla. SKS, Helsinki 2014.
- Konttinen, Riitta: *Täältä tullaan! Naistaiteilijat modernismin murrokseen*. Tammi, Helsinki 2017.
- Kokkinen, Nina: *Totuudenetsijät. Vuosisadanvaihteen okkulttuuri ja moderni henkisyys Akseli Gallen-Kallelan, Pekka Halosen ja Hugo Simbergin taiteessa*. Väitöskirja, Turun yliopisto, Grano Oy, Turku 2019.
- Kristeva, Julia: *Puhuva subjekti*. alkuperäinen: Les Nouvelles maladies l’âme. Suom. Sivenius, Pia & Arppe, Tiina & Saarikangas, Kirsi. Gaudemus Oy, Helsinki 1993.
- Latva, Otto & Leskelä-Kärki, Maarit: *Meri ja Tove. Elämää saaristossa*. John Nurmisen säätiö, Helsinki 2022.

- Laurila, Laura: *Monien merkitysten metsä – vastaanottotutkimus taiteen kokemuksellisuudesta*. Opinnäytetyö, kuvataide, Turun ammattikorkeakoulu, Turku 2022.
- Leskelä-Kärki, Maarit: Suhteellista elämää. Teoksessa *Historiallinen elämä. Biografia ja historiantutkimus*. toim. Hakosalo, Heini & Jalagin, Seija & Junila, Marianne & Kurvinen, Heidi. SKS, Helsinki 2014.
- Leskelä-Kärki, Maarit: *Toisten elämät: kirjoituksia elämäkerroista*. Avain, Kustantaja BTJ Finland Oy, Vantaa 2017.
- Leskelä-Kärki, Maarit & Sjö, Karoliina: Yksilö, elämäkerronta ja kulttuurihistoria. Teoksessa *Kulttuurihistorian tutkimus: Lähteistä menetelmiin ja tulkintaan*. Toim. Mähkä, Rami & Ahonen, Marika & Heikkilä, Niko & Ollitervo, Sakari & Räsänen, Marika. Kustantaja Kulttuurihistorian seura, Turku 2022.
- Lukkarinen, Ville: “Kansallisen maiseman vertauskuvallisuus”. Teoksessa *Suomi-kuvasta mielenmaisemaan. Kansallismaisemat 1800-1900-luvun vaihteen maalaustaiteessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 965. SKS, Helsinki 2004.
- Margadant, Jo Burr: Introduction. Constructing Selves in Historical Perspective. Teoksessa *The New Biography: Performing Femininity in Nineteenth-Century France*. University of California Press, Berkeley and Los Angeles, California. Ltd London, 2000.
- Nietzsche, Friedrich Wilhelm: *Human, All Too Human (I)*. Translated by Gary Handwerk. The Complete Works of Friedrich Nietzsche 3. California: Stanford University Press, 2000.
- Nora, Pierre: *Entre Mémoire et Histoire. Le problématique des lieux*. Les Lieux de Memoire, I La republicue, Paris 1984.
- Nyberg, Patrik: *Maalatut kasvot; Helene Schjerfbeckin omakuvat, modernismi ja esittäminen*. Kansallisgalleria, Helsinki 2019.
- Parland, Oscar: *Tieto ja eläytyminen. Esseitä ja muistelmia*. WSOY: n graafiset laitokset. Juva 1991.
- Pollock, Griselda: What’s Wrong with images of women? Teoksessa *Looking on: Images of Femininity in Visual Arts and Media*. toim. Betterton, Rosemary. Lontoo: Pandora, 1989.
- Pulli, Tarja: “Ja mina elän, en minä, vaan”...? Ajan ja minän suhteesta Mirkka Rekolan lyriikassa. Teoksessa *Naiskirja*. toim. Hökka, Tuula. Helsingin yliopiston kirjallisuuden laitoksen julkaisuja. KKL, Helsinki 1996.

- Puolamäki, Laura: *Kätkeyty maisema. Arkkitieto lähiympäristön kohtaamisessa*. Turun yliopisto, Turun yliopiston julkaisuja, väitöskirja, Turku 2020.
- Pusa, Tiina: *Harmaa taide. Taiteen ja vanhuuden merkityssuhteita*. Aaltoyliopiston julkaisusarja. Helsinki 2012.
- Saarenheimo, Marja: *Jos etsit kadonnutta aikaa. Vanhuus ja oman elämän muisteleminen*. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. Psykologian laitos. Vastapaino, Tampere 1997.
- Saarikangas, Kirsi: *Johdanto: Merkityksellinen tila*. Teoksessa *Kuvasta tilaan: taidehistoria tänään*. Toim. Saarikangas, Kirsi. Vastapaino, Tampere 1999.
- Saarikangas, Kirsi: *Eletyt tilat ja sukupuoli: asukkaiden ja ympäristön kulttuurisia kohtaamisia*. SKS, Vaasa 2006.
- Sausman, Justin: *It's Organisms That Die, Not Life': Henri Bergson, Psychical Research, and the Contemporary Uses of Vitalism*. Teoksessa *The Machine and the Ghost: Technology and Spiritualism in Nineteenth- to Twenty-First-Century Art and Culture*, edited by SaS Mays, Manchester University Press, Manchester 2013.
- Schacter, Daniel L.: *Muisti: Aivot, mieli ja muistaminen*. Alkuteos: *Searching for Memory: The Brain, the Mind, and the Past* (1996). Suom. Ingalsuo, Tommi & Toivonen, Maatika. Terra Cognita, Helsinki 2001.
- Schreck, Hanna-Reetta: *Minä maalaan kuin jumala; Ellen Thesleffin elämä ja taide*. Kustannusyhtiö Teos, Helsinki 2017.
- Sepänmaa, Yrjö: *Ihminen luontona, luonto ihmisenä*. Teoksessa *Ympäristömytologia*. toim. Knuutila, Seppo & Piela, Ulla. SKS, Helsinki 2014.
- Sinisalo, Soili: *1940-luvun uudet tuulet*. Teoksessa *Dinx Maalaustaide Suomessa. Siveltilmen vetoja*. Weilin + Göös Oy, WS Bookwell Oy, Porvoo 2003.
- Syrjämaa, Taina & Tunturi, Janne: *Johdanto*. Teoksessa *Eletty ja muistettu tila*. toim. Syrjämaa, Taina & Tunturi, Janne. SKS, Hakapaino, Helsinki 2002.
- Stewen, Riikka: *Hugo Simberg – Unien maalari*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki 1995 (1989).
- Tarkka, Lotte: *Luonto, tuonpuoleinen ja resurssien rajat. Esimodernin ympäristösuhteen kysymyksiä Vienan Karjalassa*. Teoksessa *Ympäristömytologia*. toim. Knuutila, Seppo & Piela, Ulla. SKS, Helsinki 2014.
- Ojanperä, Riitta: *1940-luku*. Teoksessa *Suomen taiteen tarina*. toim. Cantz, Hatje. Ateneum Kansallisgalleria, Helsinki 2016.
- Ollila, Anne: *Aika ja elämä; aikakäsitys 1800-luvun lopussa*. SKS, Helsinki 2000.

- Opas, Minna: Luonnon politiikka: Yinejen sosiokosmologiset suhteet ja Manun kansallisuistokysymys Perussa. Teoksessa *Ympäristö ja kulttuuri*. Toim. Kallinen, Timo & Nygren, Anja & Tammisto, Tuomas. Helsingin yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos, Unigrafia, Helsinki 2012.
- Reitala, Aimo: *Metsä suomalaisessa kuvataiteessa (1967)*. Silva Fennica, vol. 21 n:o 4: 436–444. Helsinki 1987.
- Roberts, Brian: *Biographical research*. Open University Press, Buckingham 2002.
- Rossi, Leena: *Yksilö ja ympäristö. Maalari Frans Lindin (1903-1988) elinikäinen ympäristösuhde muistitiedon ja maisemamaalausten valossa*. Turun yliopisto, Turun yliopiston julkaisuja, väitöskirja, Painosalama Oy, Turku 2015.
- Rossi, Leena: Yksilö ympäristöhistoriaan. Teoksessa *Monta tietä menneisyyteen*. toim. Rossi, Leena & Koivisto, Hanne. Painosalama Oy, Turun yliopisto, Kulttuurihistoria, Turku 1995.
- Rossi, Leena: Muisti, muistot ja muistitietohistoria. Teoksessa *Tulkinnan polkuja. Kulttuurihistorian tutkimusmenetelmiä*. toim. Nivala, Asko & Mähkä, Rami. Kulttuurihistoria, Turun yliopisto, Turku 2013.
- Ukkonen, Taina: *Menneisyyden tulkinta kertomalla: Muistelupuhe oman historian ja kokemuskerronnan tuottamisprosessina*. SKS, Helsinki 2000.
- Yli-Annala, Kari: *Taiteen tutkimuksen uudet haasteet*. TaHiTi 3/2022.
- Valkonen, Markku: *Suomen taide. Murroskausi*. Toim. Kämäräinen, Eija & Westerholm, Sirpa. WSOY, Porvoo 1985.
- Vihanta, Ulla: *Unelmaton uni. Suomalaisen surrealismin filosofis-kirjallinen ja psykologinen tausta: Otto Mäkilän surrealistinen taide*. Helsingin yliopisto. Tammer-Linkki Oy. Helsinki 1992.
- Viksten, Vilho: *Runo ja tulkinta*. WS Helsinki, 1971.

Verkkolähteet:

Itämäinen henkisyys näkyy kotimaisessa taiteessa: Akseli Gallen-Kallela voimisteli Buddha-patsaan edessä, Ilona Harimalla oli henkioppaita. Mankkinen, Jussi. Yle. 1.5.2023, päivitetty 2.5.2023. <https://yle.fi/a/74-20029663>, Luettu 2.10.2023.

Elga Sesemannin verkkosivut. Ylläpitäjinä: Helene ja Charlotte Lesche, jotka ovat Elga Sesemannin siskontyttöjä sekä myös Elga Sesemannin perikunnan haltijat.

<https://www.elgasesemann.com/fi/>, viitattu viimeksi 19.05.2023.

Tieteen termipakki: Surrealismi. Kirjallisuuden tutkimus,

<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:surrealismi>, luettu 03.10.2023.

Kuvaluettelo:

Kuva 1: *Elkala*, gaussi paperille, #210, 44 x 64 cm. vuodelta 1975.

Kuva 2: Ei nimeä, gaussi paperille, #118, 48 x 61 cm, vuodelta 1974.

Kuva 3: *Ruovesi*, pastelli paperille, #259, 32 x 43 cm, vuodelta 1948.

Kuvien lähteenä [elgasesemann.com](https://www.elgasesemann.com)

